

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Michaela Havelková

Oddlužení ve světle principu poctivosti

Diplomová práce

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Oddlužení ve světle principu poctivosti vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 23. 4. 2019

.....

Michaela Havelková

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své diplomové práce JUDr. Janě Petrov Křiváčkové, PhD. za její odborné vedení, spolupráci a cenné rady při vytváření této práce.

Současně srdečně děkuji své rodině, příteli i přátelům za jejich pevnou oporu, kterou mi byli po celou dobu mého studia.

Obsah

Úvod	5
1 Vývoj insolvenčního práva	7
1.1 Historický exkurs	7
1.2 Insolvenční zákon.....	8
1.3 Oddlužení.....	9
1.3.1 Podmínky k povolení oddlužení.....	9
1.3.2 Sanační způsob řešení úpadku dlužníka	12
2 Principy a zásady v právním řádu České republiky	14
2.1 Princip poctivosti	15
2.1.1 Objektivní a subjektivní dobrá víra	15
2.1.2 Pacta sunt servanda.....	16
2.1.3 Zákaz zneužití práva.....	17
2.2 Aplikace soukromoprávních zásad v insolvenčním právu	18
2.2.1 Neoddělitelnost veřejného práva od práva soukromého.....	19
3 Nepoctivý záměr	22
3.1 Vývoj nepoctivého záměru	23
3.2 Neurčitý právní pojem.....	24
3.3 Výklad nepoctivého záměru	25
3.3.1 Hranice poctivosti je relativní	28
3.3.2 Účelové posuzování poctivosti.....	29
4 Příčiny zadlužené společnosti	31
4.1 Spotřebitelské úvěry	32
4.1.1 Povinnosti věřitele musí odpovídat ochraně spotřebitele	34
4.1.2 Posouzení úvěruschopnosti spotřebitele	35
4.1.3 Posílení principu odpovědného úvěrování.....	36
4.2 Ekonomické vzdělávání společnosti	37
5 Novela insolvenčního zákona	39
5.1 Vyjádření Poslanecké sněmovny České republiky	40
5.2 Odpověď Senátu České republiky.....	42
5.3 Zákonodárce reflektuje mírné podmínky splnění oddlužení	43
5.4 Novela v souvislostech spotřebitelských úvěrů	44
5.4.1 Zdvojená odpovědnost věřitelů	44
5.4.2 Jednorázová dluhová amnestie.....	45
Závěr	47
Resumé	50
Shrnutí	50
Klíčová slova	51
Key words	51
Seznam použitých zdrojů	52

Úvod

Tržní hospodářství, technologický pokrok a další ekonomická hlediska fungování dnešní společnosti jsou úzce navázány na aktivitu každého jednotlivce, který je této společnosti součástí, neboť zejména na něm závisí, jakým směrem a jakou rychlostí se budou ubírat. Dosavadní vývoj společnosti v uvedených aspektech však mnohdy zrcadlí úsloví „nic není nemožné“. Mám na mysli zejména vzestupný vývoj úvěrového trhu, na který zákonodárce reagoval přijetím zákona č. 182/ 2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (dále jen „insolvenční zákon“ nebo „InsZ“) který zakotvil institut oddlužení určený těm dlužníkům, kteří nejsou schopni v plné míře splatit dluhy, k jejichž splnění se zavázali. Oddlužení má představovat naději nového začátku pro dlužníka, který se vlivem vnějších okolností ocitl v situaci, kdy se splnění jeho dluhů stane nereálným. Význam oddlužení se tak na první pohled zdá být zřejmý, nicméně jeho naplnění již skýtá určitá úskalí, jako například určení okruhu dlužníků, kterým je tato druhá šance dána, především určení kritéria natolik vyváženého, aby kromě zájmů dlužníků vyhovělo také zájmům oprávněných věřitelů.

Ve své práci se zaměřuji zejména na samotnou podstatu institutu oddlužení, neboť s ohledem na četnost novelizací předpisů insolvenčního práva dochází k neustálým změnám, a to i co se podmínek přípustnosti oddlužení týče. Jeví se mi proto dostatečně opodstatněné zkoumání, zda jsou legislativní tendence vedeny základními právními principy a zásadami, či zda se od nich zákonodárce naopak odklání, byť s dobrými úmysly. Svou pozornost tedy věnuji existenci těchto principů a zásad, jejich významu pro tvorbu a aplikaci právních předpisů a především jejich promítnutí do závazkových vztahů. Kladu si za cíl konfrontovat podstatu oddlužení zejména s principem poctivosti a učinit závěr, zda má zákonodárce více možností, jak může dlužníkům neschopným splácet své dluhy pomoci, případně zda si vybírá možnost správnou. Práce tedy směřuje k posouzení právní úpravy oddlužení z hlediska naplnění základních principů ovládajících smluvní svobodu subjektů práv a ke zhodnocení aktivit zákonodárce, jimiž míru jejich naplnění výrazně ovlivňuje. Dále se zabývám otázkou, zda jsou tyto principy v důsledku legislativních zásahů zachovány a je-li možné nepoctivý záměr zkoumat v mezích principu poctivosti.

Při zpracování stěžejní části práce jsem čerpala primárně ze znění právních předpisů a textu důvodových zpráv, neboť úmysl zákonodárce lze díky nim odhalit poměrně výstižně. Odbornou literaturu jsem využila k explikaci klíčových pojmů, zejména k podtržení jejich smyslu a vysvětlení jejich vzájemné souvislosti. Dále jsem vycházela z rozhodovací praxe soudů a odborných článků, díky nimž jsem mohla jak poctivost, tak i oddlužení analyzovat

z vícero úhlů a dojít k maximálně objektivním závěrům. Pro účely své práce jsem využila také relevantní sekundární zdroje, především v souvislosti s rozbořením nedávné novely insolvenčního zákona.

Práce je rozdělena do pěti hlavních kapitol. V první části práce se věnuji vývoji institutu oddlužení, jeho významu ve společnosti a předpokladům jeho využití, a to nikoliv vyčerpávajícím způsobem, neboť má sloužit pouze k uvedení do tématu a snazší orientaci v dalších kapitolách. Obdobného charakteru je i kapitola druhá, v níž se zabývám principy a zásadami, jejichž promítnutí v oddlužení spatřuji, konkrétně princip poctivosti, zásadu pacta sunt servanda a zákaz zneužití práva. Navazující kapitoly pak pojímají hlavní část práce, přičemž prostřednictvím judikatury insolvenčních soudů analyzuji nepoctivý záměr dlužníků, jehož výklad je pro tuto práci významnou složkou. Oddlužení vnímám především jako následek určitého jednání člověka, proto se ve své práci věnuji také jeho příčinám, potažmo související právní úpravě spotřebitelských úvěrů, na níž by rovněž mohla záviset ekonomická situace dlužníků. Závěrečná část práce reflektuje novelu insolvenčního zákona, která se stala předmětem diskuzí na poli odborné veřejnosti a jejíž legislativní proces probíhal souběžně se vznikem této práce.

1 Vývoj insolvenčního práva

Člověk je ze své přirozené podstaty nevyzpytatelná bytost a lze jen těžko poskytnout ucelený model jeho chování v konkrétních situacích. Společnost, myšleno v tom nejširším možném měřítku jako lidské společenství, funguje na principu vzájemné tolerance, pomoci či spolupráce. Na druhou stranu je každý člověk svým způsobem sobecký a sebestředný, ovládán přirozenými pudy, z nichž míním především pud sebezáchovy a potřeby vlastního blahobytu. K naplnění těchto chtíčů odjakživa sloužila směna statků, ať již úplatná, tedy koupě, či bezúplatná. Pojmy dlužník a věřitel jsou notoricky známé vzájemně propojeny v závazkovém vztahu. Již v římském právu byl závazkový vztah vnímán jako právní pouto, a to natolik silné, aby existovala potřeba trvat na naplnění jeho obsahu.¹ Vlivem mnoha faktorů, ať už vnějších či individuálních, se dlužník může dostat do situace, kdy nebude schopen dostát svým závazkům. Otázkou však zůstává, zda a v jaké míře by měl být za tuto situaci, v níž se dlužník ocitl, odpovědný sám dlužník, případně v jaké chvíli se tato odpovědnost přenáší na věřitele.

1.1 Historický exkurs

Kořeny úpadkového práva sahají k první polovině 17. století, kdy v roce 1627 král Ferdinand II., představitel absolutistické moci, vydal soubor ustanovení Obnoveného zřízení zemského pro Čechy, které je považováno za první koncepční úpravu této problematiky v českých zemích.² Významným dokumentem v této oblasti byl také rakousko-český směnečný řád z roku 1763, jehož cílem bylo mimo jiné sjednotit české a rakouské právo.³ V roce 1914 byl císařským nařízením č. 337/1914 přijat konkursní, vyrovnací a odpůrčí řád, který byl následně recepčním zákonem č. 11/1918 Sb. převzat Československou republikou a stal se tak součástí československého právního řádu. Avšak již roku 1931 došlo na základě přijetí zákona č. 64/1931 Sb. k jeho nahrazení konkursním, vyrovnávacím a odpůrčím řádem, který současně sjednotil úpravu na celém našem území.⁴ Posledně uvedený zákon nejenže sjednocuje rozdvojenou právní úpravu, ale cílil též na důkladné zhodnocení způsobu dosavadního hospodaření dlužníka, čímž odňal možnost využít těchto výhod těm, kteří si ji nezasluhovali.⁵

¹ HULMÁK, Milan. In HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 3 (§ 1721).

² SMOLÍK, Petr. *Oddlužení v právním řádu ČR*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 27.

³ KOZÁK, Jan. In KOZÁK, J., DADAM, A., PACHL, L. *Insolvenční zákon a předpisy související. Komentář*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. XXIII (předmluva).

⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=oz5f6mrqga3f6mjygpwi6q>>.

⁵ KOZÁK, Jan. In KOZÁK, J., DADAM, A., PACHL, L. *Insolvenční zákon a předpisy související. Komentář...*, s. XXIV – XXV (předmluva).

Tento zjevně zdařilý vývoj úpadkového práva byl přerušen v roce 1951 účinností zákona č. 142/1950 Sb., občanský soudní řád, který zrušil dosavadní právní úpravu bez adekvátní náhrady.⁶ Obnovu úpadkového práva přinesl až nový zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, který sice vycházel z prvorepublikové úpravy, zohledňoval však potřeby tržního hospodářství a právní prostředí své doby. V nově vzniklém řádu byly upraveny dva způsoby řešení úpadku, a to konkurs jako likvidační forma a vyrovnání jako forma sanační. Současně s rozvojem tržního hospodářství však společnost přijímala konzumní způsob života spojený s novými možnostmi fungování v ekonomickém světě⁷, například nákupy na splátky, které přinesly značný nárůst tzv. spotřebitelských úpadků.⁸ Na tyto společenské změny reagovala česká legislativa přijetím insolvenčního zákona, který představuje komplexní úpravu insolvenčního práva přizpůsobenou vývojovým trendům mající za cíl překonat nedostatky dosavadní právní úpravy mimo jiné též zakotvením nových způsobů řešení dlužníkovy finanční situace.⁹ Insolvenční zákon tak nově upravuje oddlužení a reorganizaci. Dále se věnuje především právní úpravě oddlužení, a to problematice odpovídající cíli této diplomové práce.

1.2 Insolvenční zákon

Na rozdíl od předchozí právní úpravy, regulující konkurzní a vyrovnací řízení, insolvenční zákon zavedl řízení jednotné. V § 4 pak vyjmenovává tři elementární způsoby, jimiž lze řešit úpadek nebo hrozící úpadek (dále vždy jen souhrnně „úpadek“) dlužníka a jsou jimi konkurs, reorganizace a oddlužení. V historických souvislostech a s ohledem na vývoj úpadkového práva lze pak konkurs vnímat jako obecný způsob řešení úpadku.¹⁰ Uvedené způsoby se liší průběhem řízení či právy a povinnostmi, které účastníkům náleží, pojí je však společný účel. Ze znění insolvenčního zákona lze i přes absenci výslovných ustanovení implicitně dovodit, že všechny způsoby míří k řešení právního postavení dlužníka v úpadku¹¹, resp. mají vést k maximálnímu uspokojení věřitelů dlužníka, případně optimalizovat majetkový stav dlužníka do takové míry, aby byl schopen obnovit své aktivní působení ve vnějším ekonomickém světě.

⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=oz5f6mrqga3f6mjygpwi6q>>.

⁷ SMOLÍK, Petr. *Oddlužení v právním řádu ČR...*, s. 28.

⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=oz5f6mrqga3f6mjygpwi6q>>.

⁹ KISLINGEROVÁ, Eva, RICHTER, Tomáš, SMRČKA, Luboš a kol. *Insolvenční praxe v České republice. V období 2008 – 2013*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 5.

¹⁰ ERBSOVÁ, Hana. In HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1377 (§ 389).

¹¹ TARANDA, Petr. In HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář...*, s. 2 (§ 1).

V důsledku přizpůsobení nové úpravy úpadkového práva v České republice moderním trendům založeným v USA při zohlednění potřeb české společnosti, které se přirozeně vyvíjí, předcházela přijetí insolvenčního zákona vlna očekávání, neboť tato významná změna v legislativě měla přinést výrazné ozdravení finančního trhu.¹² S účinností insolvenčního zákona byla spojena také očekávání v souvislosti s inkorporací nového způsobu řešení úpadku fyzických osob, a sice jejich oddlužením (známé také jako osobní bankrot¹³), navzdory skutečnosti, že do té doby, myšleno od roku 1989 potažmo 1993 do roku 2008, byl osobní bankrot v České republice pojmem neznámým. Znamená to tedy, že naděje vzniku době přílehlavé právní úpravy vycházela pouze z teoretických konceptů a zahraničních zkušeností, domácí praxe nepřicházela v úvahu.¹⁴

1.3 Oddlužení

Úpravě oddlužení je věnována hlava pátá druhé části insolvenčního zákona. Vedle reorganizace, která je určena podnikatelům, je oddlužení dalším způsobem řešení úpadku dlužníka sanační formou. Nabízí se však pouze nepodnikatelským právníckým osobám a fyzickým osobám (podnikajícím i nepodnikajícím) bez dluhů z podnikání, s drobnými výjimkami uvedenými v § 389 odst. 2 InsZ.¹⁵ V následujících kapitolách se zabývám rozбором vybraných aspektů oddlužení pouze co do vztahu k nepodnikajícím fyzickým osobám.

1.3.1 Podmínky k povolení oddlužení

V rámci své diplomové práce si nekladu za cíl vymezit institut oddlužení přepisem ustanovení zákona, avšak zejména k podložení úvah nad jeho smyslem a účelem považuji za nezbytné uvést zákonné podmínky, které jsou předpokladem využití benefitu oddlužení dle insolvenčního zákona v platném znění.

Prvním významným krokem v již zahájeném insolvenčním řízení je zjištění, zda se dlužník nachází v úpadku. Vymezení pojmu „úpadek“ je věnován § 3 InsZ, který obsahuje znaky, při jejichž naplnění lze konstatovat, že je dlužník v úpadku. Zákon rozlišuje dvě formy úpadku, a sice platební neschopnost a předlužení, které se však týká pouze právníckých osob a fyzických osob podnikajících, pro tuto práci tudíž není relevantní. Podle § 136 odst. 1 InsZ soud vydá rozhodnutí o úpadku, učiní-li na základě osvědčení nebo dokazování závěr, že je

¹² SMOLÍK, Petr. *Oddlužení v právním řádu ČR...*, s. 1.

¹³ SIGMUND, Adam. (Ne)pocitivý záměr v sanačních formách insolvenčního řízení. *Bulletin advokacie*, 2016, roč. 2016, č. 6, s. 35.

¹⁴ KISLINGEROVÁ, Eva, RICHTER, Tomáš, SMRČKA, Luboš a kol. *Insolvenční praxe...*, s. 5.

¹⁵ ERBSOVÁ, Hana. In HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář...*, s. 1377 (§ 389).

dlužník v úpadku nebo že mu úpadek hrozí. Fáze rozhodnutí o úpadku je společná všem způsobům jeho řešení a není-li insolvenční návrh odmítnut podle § 128 nebo § 128a InsZ, je tato fáze obligatorní součástí každého insolvenčního řízení. Po zjištění úpadku dlužníka, rozhodne soud o způsobu, jímž bude úpadek řešen, a to dle § 148 a následujících InsZ. Dle těchto ustanovení připojí-li dlužník k insolvenčnímu návrhu rovněž návrh na povolení oddlužení, spojí soud rozhodnutí o něm s rozhodnutím o úpadku. Pokud nebude návrh na povolení oddlužení podán současně s návrhem, jímž se zahajuje samotné řízení, rozhodne soud o způsobu řešení úpadku samostatným rozhodnutím. Dle § 389 odst. 1 InsZ může být úpadek řešen oddlužením, jde-li o právnickou osobu, která podle zákona není považována za podnikatele a současně nemá dluhy z podnikání, nebo fyzickou osobu, která nemá dluhy z podnikání. S ohledem na cíle práce vztahují další podmínky nutné k zahájení řádného insolvenčního řízení jen k procesnímu subjektu uvedenému na druhém místě.

Zjištění úpadku dlužníka však k povolení oddlužení samo o sobě nepostačuje, nýbrž musí být splněny další podmínky upravené již v rámci zvláštní části věnované institutu oddlužení. Jsou jimi zejména podmínka přípustnosti stanovící hranici nejnižšího možného uspokojení, které se nezajištěným věřitelům musí dostat a absence nepoctivého záměru dlužníka, které byly stěžejním bodem legislativního procesu skončeného přijetím zákona č. 31/2019 Sb. (dále jen „novela“) platného dne 7. 2. 2019 a účinného dne 1. 6. 2019. V průběhu vzniku této práce tak byly předpoklady budoucího povolení oddlužení významně změněny, přičemž jejich rozboru se věnuji v nadcházejících kapitolách. S ohledem však na přechodná ustanovení novely se v zahájených insolvenčních řízeních, ve kterých bylo vydáno rozhodnutí o úpadku dlužníka přede dnem nabytí její účinnosti, i nadále postupuje podle ustanovení insolvenčního zákona platného a účinného k okamžiku rozhodování insolvenčního soudu, tudíž dosavadní podmínky přípustnosti na svém významu po dobu dalších několika let neztrácejí.

Dle právní úpravy platné do 6. 2. 2019 (dále jen „původní znění“) insolvenční soud zamítl návrh na povolení oddlužení, jestliže se zřetelem ke všem okolnostem šlo důvodně předpokládat, že hodnota plnění, které by při oddlužení obdrželi nezajištění věřitelé, bude nižší než 30 % jejich pohledávek, ledaže by s nižším plněním tito věřitelé souhlasili. Insolvenční soud dále návrh na povolení oddlužení zamítl v případě, kdy dosavadní výsledky řízení dokládají lehkomyšlný nebo nedbalý přístup dlužníka k plnění povinností v insolvenčním řízení. Apel na poctivost dlužníků zůstal v nezměněné podobě zachován, v důsledku nové právní úpravy však došlo k zásadní modifikaci minimální míry uspokojení nezajištěných věřitelů. Původní hranice 30 % je nahrazena novou vstupní podmínkou obsahující požadavek schopnosti dlužníka uhradit alespoň náhradu hotových výdajů a odměny předběžného správce,

resp. osoby, která návrh, ať už na zahájení insolvenčního řízení nebo na povolení oddlužení, sepsala. Nově dlužník dosáhne splnění oddlužení kromě splacení pohledávek nezajištěným věřitelům v plné výši také splacením jejich 60 % v době 3 let od schválení oddlužení nebo pouhým vynakládáním veškerého svého úsilí k jejich splacení po dobu 5 let, aniž je stanovena minimální hranice uspokojení, které musí dosáhnout.

S ohledem na míru shovívavosti, která se dlužníkovi prostřednictvím oddlužení dostává, zákon jeho povolení podmiňuje absencí nepoctivého záměru, který je v opačném případě taktéž příčinou zamítnutí návrhu. Insolvenční zákon pracuje s pojmem nepoctivý záměr velmi skromně, zejména neobsahuje vymezení určující hranice pro jeho výklad. Zákonodárce volbou vágní konstrukce zákonné dikce, resp. volbou ukotvení obecného požadavku poctivého jednání dlužníka, přenesl nezbytné projevení aktivity na soud, aby dle svého uvážení v každém konkrétním případě posoudil naplnění této neurčité hypotézy právní normy.¹⁶ Zjevným účelem posledně zmíněného požadavku je eliminovat případy, kdy by sice byly splněny veškeré formální podmínky pro povolení oddlužení, avšak jiné okolnosti by nasvědčovaly společensky nepřijatelnému popření spravedlnosti.¹⁷ Nejvyšší soud České republiky (dále jen „Nejvyšší soud“ nebo „NS“) ve svém usnesení ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 29 NSČR 32/2011, nejdříve citoval odvolací soud, dle kterého *„při oddlužení není kladen hlavní důraz na maximální uspokojení věřitelů, nýbrž umožnit dlužníkovi, splňuje-li pro to všechny zákonné předpoklady, aby se oddlužil – osvobodil od dluhů a znovu a bez dluhů zapojil do ekonomického života“*. K tomuto Nejvyšší soud podotkl, že, *„jednou z podmínek přitom je, že k oddlužení musí přistupovat poctivě.“* Z citované části rozhodnutí v první řadě plyne upřednostnění zájmů dlužníka před zájmy věřitele. Argument NS, že k oddlužení musí dlužník přistupovat poctivě, aniž by jej dále rozvedl, je podobně nejasný, jako formulace podmínky absence nepoctivého záměru v insolvenčním zákoně. Význam a především rozsah nepoctivého záměru tak stále nemá jasné mantinely, sloužící k jeho posouzení ve smyslu insolvenčního zákona a vyhodnocení jeho případné přítomnosti. Nepoctivému záměru se dále věnuji v následujících kapitolách, a to především s tendencí hodnotit jeho vztah k přirozeně evokujícímu principu poctivosti, v jehož světle v rámci své práce promítám i samotný institut oddlužení.

¹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. července 2011, sen. zn. 29 NSČR 14/2009.

¹⁷ PLEVA, Vítězslav. K pojmu nepoctivý záměr v insolvenčním řízení. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 3, s. 104.

1.3.2 Sanační způsob řešení úpadku dlužníka

Pojem sanace pochází z latinského výrazu *sanare*, což v doslovném překladu do českého jazyka znamená uzdravit či zhojit. Sanační způsob řešení již tedy ve svém názvu předpokládá ukončení nežádaného stavu, který vystřídá stav nový. Aplikujeme-li tento princip na institut oddlužení, získáme pro dlužníka šanci začít znovu, a to bez demotivující vidiny celoživotního splácení svých převzatých závazků. Poctivý dlužník tak dostává regulérní možnost trvale vyřešit své dřívější dluhy, a to i navzdory své platební neschopnosti. Institut oddlužení je zaměřen spíše sociálním směrem než směrem ekonomickým a dlužníkům tak umožňuje restart svého fungování s aktivním zapojením sebe sama do umožování svých dluhů vůči věřitelům.¹⁸

Dle Ústavního soudu České republiky (dále jen „Ústavní soud“ nebo „ÚS“) ze dne 4. 4. 2013, sp. zn. I. ÚS 3271/12 „*legislativní úprava řešení úpadku sleduje jak zájmy na dobrém fungování hospodářství, neboť dochází k uvolnění zdrojů z činností, v nichž jsou využívány neefektivně, a tyto zdroje se následně mohou znovu efektivně zapojit do ekonomiky, tak – v případě osobních bankrotů fyzických osob – zájmy sociální. Fyzické osobě se umožňuje po úspěšném oddlužení začít nový život nezatížený nevladatelnými dluhy a znovu se zapojit do hospodářského a společenského života. Dle Ústavního soudu tyto sledované zájmy bezpochyby představují ústavně chráněné veřejné zájmy a ve druhém případě i individuální zájmy úpadce. Neschopnost fyzické osoby plnit své závazky a případně její předlužení má negativní dopady na řadu jejích základních práv, zejména v oblasti práv sociálních, jako je například právo na bydlení a na přiměřenou životní úroveň (viz čl. 11 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech). Umožnění oddlužení soukromé osoby může být také v konkrétním případě považováno za realizaci povinností státu pomáhat osobám v hmotné nouzi (čl. 31 odst. 2 Listiny).*“ Úpadek představuje krizovou situaci, v níž se dlužník ocitl v důsledku své platební neschopnosti, přičemž finanční potíže takového rozměru, jaký úpadek znamená, logicky značí snížení komfortu dlužníkovy života. Jak již však uvedl ÚS ve svém nálezu citovaném shora, úpadek jednotlivce má celospolečenský dosah a jeho následky pocítují rovněž ekonomicky aktivní lidé, kteří se podílí na tržním hospodářství svou podnikatelskou činností. Jinými slovy obchodníci mají zájem na tom, aby spotřebitel měl dostatek prostředků k realizaci obchodu a hospodářský trh tak tvořil nevyčerpatelný řetězec nabídky a poptávky.

¹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 294/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správciích, ve znění pozdějších předpisů. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgezv6mrzgrpwi6q&groupIndex=0&rowIndex=0>>.

Oproti konkursu, který bývá někdy označován za „ničitele ekonomických hodnot“, oddlužením má dojít k maximalizaci dlouhodobého užitku, kdy je nezbytné opětovné zapojení fyzické osoby do ekonomického života a současně ji motivovat k ochotě znovu pracovat.¹⁹ ÚS se v souvislosti s oddlužením dotkl také sociálních práv, která jsou ukotvena na ústavní úrovni a stát je pozitivně zavázán k jejich zaručení každému. V České republice však existuje systém sociální pomoci, který představuje záruku ve smyslu naplnění čl. 30 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) s přesně stanovenými pravidly a mezemi, které musí být v souladu s principem rovnosti práv dodrženy.²⁰ Zůstali-li bychom u myšlenky ÚS a představili si oddlužení jako nástroj k zajištění osob v hmotné nouzi ze strany státu, nelze opomenout vznik konfliktu s jiným základním, tudíž státem zaručeným, právem, a sice právem vlastnit majetek zakotveným v čl. 11 odst. 1 Listiny, neboť odpuštěním části či celého dluhu jsou věřitelé na tomto právu dotčeni.

V teoretické rovině založené na sociálních právech, v jejichž kontextu bychom oddlužení považovali za prostředek k jejich zaručení státem, by došlo ke konfliktu dvou základních práv, z nichž jedno musí být na úkor druhého upřednostněno. S ohledem na garantování základních práv v jejich plné míře, je jejich omezení možné jen po pečlivě provedeném vzájemném poměřování na základě testu proporcionality.²¹ Závěr ÚS, v němž o oddlužení uvažuje jako o nástroji sociální politiky, není ve skutečnosti zcela použitelný. Sociální pomoc, zprostředkovávající ochranu osob v hmotné nouzi, je založena na solidaritě zajištěných občanů a je financována ze zákonem stanovených zdrojů. V případě, kdy by oddlužení plnilo funkci sociální pomoci potřebným občanům, solidarita by byla popřena a věřitelé by do sociálního systému přispívali neúměrně více.

¹⁹ TARANDA, Petr. In HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář...*, s. 5 (§ 1).

²⁰ KOLDINSKÁ, Kristina, TRÖSTER, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení. 7. podstatně přepracované vydání.* Praha: C. H. Beck, 2018, s. 255.

²¹ Nález Ústavního soudu ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94, bod II. II/a 3.

2 Principy a zásady v právním řádu České republiky

Přijetí nového občanského zákoníku²² (dále jen „občanský zákoník“ nebo „OZ“) znamenalo příklon české právní úpravy k evropským kontinentálním konvencím a ideám, na nichž je soukromé právo stavěno a z nichž vychází náš ústavní pořádek. Zcela jasným cílem nové právní úpravy tak bylo vymezení se vůči „socialistickým“ občanským zákoníkům z předchozích let a současně vytvoření občanského zákoníku kontinentálního typu s udržení tradičních myšlenek římského práva považovaného za základ evropské právní kultury. Vychází také z pojetí, že se zřetelem k soukromému právu je právní řád tvořen nejen právními předpisy, ale i jinými prameny, z nichž vyplývají práva a povinnosti, zejména nepsanými principy.²³ Právní princip přitom lze chápat jako hodnotu vyjádřenou příkazem k optimalizaci a současně nositelem výchozí myšlenky normativního systému.²⁴ A. Gerloch považuje principy za nejobecnější pravidla chování, v koncentrované podobě vyjadřující obecné cíle práva, kterými jsou základní hodnoty (život, svoboda, rovnost, jistota, majetek a další až po nejobecnější hodnotu, hodnotu spravedlnosti), k jejichž naplnění a ochraně působení práva směřuje.²⁵ Této úvaze odpovídá i původ slova princip, když vychází z latinského *principium*, což znamená začátek. Na konci řetězce těchto myšlenek tak principy můžeme považovat za základní kameny právních norem a výklad těchto norem by tak měl odpovídat jejich smyslu a účelu.

Ustanovení § 3 OZ obsahuje příkladný výčet soukromoprávních zásad, v jejichž kontextu mají být normy soukromého práva vykládány. Současně je ve třetím odstavci komentovaného ustanovení zopakována demonstrativnost tohoto výčtu, když je zde uvedeno, že „*soukromé právo vyvěrá také z dalších obecně uznaných zásad spravedlnosti a práva*“. Na tomto místě však nelze opomenout vzájemný vztah zásad a principů, neboť zákon užívá jak prvně uvedený termín tak i druhý, aniž by je od sebe odlišil co do jejich významu.²⁶ Původní záměr zákonodárce směřoval k rozlišování mezi principy, které se mají týkat právního řádu jako celku, případně mají mít ústavněprávní povahu, a zásadami, které měly být speciální svým vztahem k soukromému právu. Ačkoli se můžeme setkat s oběma uvedenými pojmy *promiscue*, jejich diferenciací se dále podrobněji nezabýváme, neboť z hlediska právní metodologie mají i

²² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

²³ Důvodová zpráva k § 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6obzl5shu&groupIndex=0&rowIndex=0>>.

²⁴ MELZER, Filip, TĚGL, Petr. In MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 80 (§ 3).

²⁵ GERLOCH Aleš. Záměrnost a spontánnost v působení práva. In *Právnická fakulta 1348-1998, jubilejní sborník*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 1998, s. 187.

²⁶ V § 10 odst. 2 OZ je užito spojení „*principy spravedlnosti a zásady, na nichž stojí tento zákon*“

zásady povahu právních principů. Nehledě na fakt, že i samotný občanský zákoník původně zamýšlenou terminologii nedodrží, neboť v § 3 odst. 3 vnímá spravedlnost ve smyslu zásady, naproti tomu § 10 odst. 2 hovoří o „principech spravedlnosti“.²⁷ V následujících podkapitolách nastíním podstatu jednotlivých principů, u nichž mám za to, že přes svoji soukromoprávní povahu úzce souvisí s institutem oddlužení, neboť se dotýkají hodnot, jejichž význam oddlužení více či méně stírá. Nadto, vrátím-li se k insolvenčnímu zákonu, shledávám problematickým výklad nepoctivého záměru, neboť se lze jen domnívat, že má být proveden ve smyslu principu poctivosti ovládající soukromé právo. Následně analyzuji oddlužení optikou těchto principů, přičemž v této souvislosti pokládám za nezbytné vypořádat se rovněž s hranicí soukromého a veřejného práva, a to především co do aplikace principů, na nichž je jedno či druhé právo založeno.

2.1 Princip poctivosti

Úvodní ustanovení obecné části občanského zákoníku jsou věnována sdělení koncepce jeho vzniku, především výslovnému přihlášení se k hodnotám, na nichž občanský zákoník stojí. Významnou hodnotou vtělenou do § 6 OZ je požadavek poctivosti v právním styku a zákaz těžit z vlastního nepoctivého jednání nebo protiprávního činu. Rovněž občanské zákoníky např. v Německu, ve Španělsku či ve Švýcarsku lpí na kritériu čestnosti a absence zlé víry i podvodnému úmyslu, pokud jde o výkon subjektivních práv a plnění právních povinností, přičemž toto měřítko odpovídá zásadě čestnému žití považované za základní kámen zdravého vývoje společnosti již v justiniánském kodexu.²⁸

2.1.1 Objektivní a subjektivní dobrá víra

Pomyslné hranice, které se každému vybaví při vyslovení pojmu poctivost, budou přirozeně v každém jednotlivém případě jinak široké, neboť neexistuje žádná definice poctivého jednání a s ohledem na rozmanitost životních situací takovou ani poskytnout nelze. Princip poctivosti však lze vymezit z historického hlediska, když jeho základy můžeme spatřovat již v římském právu. Základem je pojem *fides*, který bývá často překládán jako poctivost, věrnost danému slovu, mravní povinnost splnit závazek nebo důvěra v poctivost jiného či důvěryhodnost. Ačkoli princip poctivosti není možné ohraničit teoretickou definicí,

²⁷ MELZER, Filip, TÉGL, Petr. In MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář...*, s. 199 (§ 10).

²⁸ Důvodová zpráva k § 6 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6obzl5shu&groupIndex=0&rowIndex=0>>.

je nutno jej alespoň z čistě terminologického hlediska důsledně odlišovat od pojmu dobrá víra, která je rovněž vtělena do úvodních ustanovení občanského zákoníku. Takto je totiž princip poctivosti označován v zahraničních právních řádech (Good faith popřípadě Good faith and fair dealing, Treu und Glauben, Redlichkeit atd.). K zachování korektního názvosloví a ke správnému vyjádření myšlenky je tedy třeba mít na paměti, že dobrá víra může mít v právu dvě podoby, a to jednak objektivní a jednak subjektivní.²⁹ Občanskému zákoníku lze přidat k dobru, že objektivní dobrou víru nazval poctivostí a hovoří-li o dobré víře, má na mysli dobrou víru subjektivní.³⁰ Předejde se tak eventuálním nedorozuměním, která by mohla v důsledku záměn vzniknout. Dobrá víra je spojena s vnitřním přesvědčením člověka, že jedná po právu a představuje tedy subjektivní duševní stav osoby, která na základě objektivních skutečností věří, že jí právo patří.³¹ Naproti tomu poctivost představující objektivní dobrou víru je třeba vnímat jako mravní kategorii právního jednání, naplňující požadavky kategorie zásadně objektivní. Vzhledem k vysoké míře objektivizace poctivosti, která je k předejití formalistickému posuzování poctivosti v aplikační praxi nezbytná, je žádoucí, aby v soukromoprávních vztazích bylo poctivé jednání presumováno.³²

2.1.2 Pacta sunt servanda

Soukromé právo je dále ovládáno zásadou autonomie vůle, která je projevem ústavně zaručené svobody vyjádřené v čl. 2 odst. 3 Listiny³³, a představuje klíč k vytváření široké škály soukromoprávních vztahů. V § 3 odst. 2 písm. d) OZ je zakotvena zásada „daný slib zavazuje a smlouvy mají být splněny“, která se v jiném znění nýbrž obdobného významu objevuje rovněž v § 1759 OZ³⁴. Svoboda jednotlivce tak má své hranice a jednání omezující na svobodě druhého již nemůže být po právu. Smlouva je právní skutečností, na jejímž základě vzniká závazek, jehož obsahem je právo oprávněné strany přijmout plnění a povinnost strany povinné toto plnění poskytnout. Strany se smluvně zavazují k určitému plnění s tím, že nejde jen o právní povinnost, ale především o povinnost morální, přičemž dodržování smlouvy je výrazem právě

²⁹ MELZER, Filip, TÉGL, Petr. In MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář...*, s. 105 (§ 6).

³⁰ LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 74 (§ 6). „Je ovšem nutno dodat, že v tom bohužel není důsledný (např. poctivá držba podle § 992 ObčZ je ve skutečnosti držbou v dobré víře).“ Tamtéž.

³¹ TELEČ, Ivo. Poctivost a důvěra, dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka a veřejný pořádek. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 1, s. 1.

³² VNENK, Vladislav. Zásada poctivosti a nepoctivý záměr v oddlužení. *Právní rozhledy*, 2017, roč. 25, č. 6, s. 198.

³³ „Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.“

³⁴ „Smlouva strany zavazuje.“

principu poctivosti.³⁵ Vyjádřením zásady *pacta sunt servanda* v občanském zákoníku je zdůrazněn požadavek na právní jistotu a ochranu důvěry stran závazku v právo, neboť tyto jsou definičními znaky právního státu.³⁶

Vzájemné působení uvedených zásad vytváří obecná pravidla chování stran v právních vztazích se smluvním základem, přičemž občanský zákoník některá z nich uvádí výslovně. Podle § 1910 OZ tak věřitel nemůže být nucen přijmout něco jiného, než co přísluší k jeho pohledávce, a dlužník nemůže být nucen poskytnout něco jiného, než je dlužen, a to na místě, v čase a způsobem, který si strany ve smlouvě ujednaly. Citované ustanovení občanského zákoníku je dále umocněno vyjádřením § 1764 OZ, dle kterého jsou strany smlouvou vázány i tehdy, stane-li se plnění obtížnějším. Při zachování smyslu principu poctivosti může být tato zásada prolomena pouze při podstatné změně poměrů podle § 1765 OZ.³⁷

Vezmeme-li však v potaz jen samotnou podstatu oddlužení, již na první pohled je zřejmé, že i přes absenci změněných poměrů výrazně neguje působení uvedených zásad a zasahuje tak do právního vztahu dlužníka a věřitele, kteří na sebe v souladu s autonomií vůle vůči sobě převzali závazky.

2.1.3 Zákaz zneužití práva

Normy soukromého práva dávají jednotlivcům prostor k realizaci svých ústavně zaručených práv a svobod, přičemž v sobě více či méně obsahují pevné mantinely k zachování práv a svobod druhých. Formulace norem je však obecná, neboť nelze obsáhnout a právně upravit všechny životní situace, které mohou nastat, a rovněž není ani v silách zákonodárce vždy výstižně určit onen prvek, kterému má být poskytnuta právní ochrana. Může se proto stát, že norma bude svým jazykovým vyjádřením dopadat na případy, kdy je poskytnutí ochrany nežádoucí, a to v důsledku rozporu se základními zásadami právního řádu. Právní řády by proto měly být koncipovány tak, aby stanovením obecného korektivu zabránily užívání práva k účelům odporujícím jeho smyslu.³⁸

Občanský zákoník upravuje zákaz zneužití práva v § 8, když říká, že „*zjevné zneužití práva nepožívá právní ochrany.*“ Navazuje tak na občanský zákoník z roku 1964, který ve svém původním znění obsahoval tento princip v čl. VII³⁹, avšak v rámci novelizace v průběhu 90. let

³⁵ HULMÁK, Milan. In HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo...*, s. 190 (§ 1759).

³⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 8. 2007, sp. zn. 28 Cdo 2660/2007.

³⁷ LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 59 (§ 3).

³⁸ PULKRÁBEK, Zdeněk. In MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář...*, s. 149 (§ 8).

³⁹ „*Nikdo nesmí zneužívat svých práv proti zájmům společnosti nebo spoluobčanů a nikdo se nesmí na úkor společnosti nebo spoluobčanů obohacovat.*“

minulého století byla jeho úprava zcela vypuštěna. Podle Knappa je zneužití práva chování zdánlivě dovolené, jímž má být dosaženo výsledku nedovoleného.⁴⁰ Ani formulace „nedovolený výsledek“ ale nedává odpověď na otázku, jak široce lze zneužití práva vykládat, zda se nedovoleným míní společensky nepřijatelné či zákonem výslovně reprobované. Lze však přijmout teoretické přiblížení významu tohoto zákazu, když „*má zabránit takovému výkonu subjektivního práva, které je pouze formálně v souladu s objektivním právem. Z tohoto úhlu pohledu bývá zákaz zneužití důvodně považován za jeden z projevů korektivní funkce zásady poctivosti.*“⁴¹ Vezmeme-li v těchto souvislostech v úvahu nepoctivý záměr dlužníka, při jehož existenci následuje zamítnutí návrhu na povolení oddlužení, nelze nechat stranou rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 8. 2012, č.j. 3 VSPH 254/2012-A-18, v němž se uvádí, že „*závěr o nepoctivém záměru (...) není vázán k povědomí dlužníka o institutu oddlužení, jak se dlužníci domnívají, ale je zkoumán obecně z hlediska poctivého chování vůči věřitelům.*“ V intencích zachování principů soukromého práva se nabízí otázka, zda vůbec samotná existence možnosti oddlužení respektuje podstatu poctivosti, když právě ono poctivé chování vůči věřitelům opírající se o zásadu pacta sunt servanda stojí přímo proti jeho ústřední myšlence.

2.2 Aplikace soukromoprávních zásad v insolvenčním právu

Princip poctivosti, zásada pacta sunt servanda i zákaz zneužití práva jsou významně spjaty se soukromým právem, což pramení především z jejich výslovného vyjádření v soukromoprávních předpisech. S ohledem na systematiku tvorby právních norem a jejich řazení mezi soukromoprávní, popřípadě veřejnoprávní normy, a také s ohledem na naplnění účelu takové diferenciaci, je na místě zařadit institut oddlužení tak, aby nebyly pochybnosti o použitelnosti výše uvedených principů při jeho výkladu.

Právní řády demokratických států kontinentální Evropy rozlišují mezi právem soukromým a veřejným. K jejich vymezení vznikla v 19. a 20. století řada teorií, díky nimž bývá soukromé právo považováno za sloužící zájmům individua, právo veřejné naopak zájmům celku.⁴² Tento právní dualismus je vyjádřen v prvním ustanovení⁴³ občanského zákoníku a současně se na tomto místě uvádí, že soukromé právo má být uplatňováno nezávisle na právu

⁴⁰ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 184.

⁴¹ LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část...*, s. 88 (§ 8).

⁴² Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6obzl5shu&groupIndex=0&rowIndex=0>>.

⁴³ „*Ustanovení právního řádu upravující vzájemná práva a povinnosti osob vytvářejí ve svém souhrnu soukromé právo.*“

veřejném. Z dikce zákona tak plyne skutečnost, že v množině soukromého práva nalezneme vše, co upravuje vzájemná práva a povinnosti jednotlivců. Naproti tomu veřejné právo je zaměřeno na styk osoby a orgánů veřejné moci nebo vzájemný styk těchto orgánů.⁴⁴ Právě vztah s veřejnou mocí dominuje právním procesům, jehož součástí je rovněž insolvenční právo.⁴⁵ Nezávislost jak práva soukromého, tak práva veřejného může představovat také vzájemnou nezávislost užívaných pojmů, jejichž význam může být i přes shodné označení odlišný.⁴⁶ V důsledku skutečnosti podřazení institutu oddlužení pod veřejnoprávní úpravu, tedy pokládám za korektní zohlednit způsobilost principů ovládající právní řád vzájemně prolnout jak veřejné tak soukromé právo.

Rozlišováním mezi soukromým a veřejným právem je sledováno dodržení určitého systému potřebného k naplnění požadavku orientace v právním řádu, jež navazuje na další předpoklad systému práva, a sice souladnosti a bezrozpornosti jeho prvků. Systematika v právu předpokládá jeho efektivitu a zároveň je nutná z hlediska samotné koncepce právního státu.⁴⁷ Občanský zákoník ani jiný právní předpis však neobsahuje návod k přiřazení jednotlivých právních norem či právních vztahů k právu soukromému či veřejnému. Za tímto účelem byly vytvořeny právní teorie, z nichž nejznámější jsou zájmová, mocenská a organická⁴⁸, avšak ani tyto nelze uplatňovat bezvýjimečně a jsou směrodatné především pro další výklad jednotlivých právních norem.⁴⁹ Rozbor uvedených teorií však neshledávám podstatným pro účely této práce, proto nebude nadále jejím předmětem.⁵⁰

2.2.1 Neoddělitelnost veřejného práva od práva soukromého

Podle F. Weyra „*právo a právní řád, pozorované z aspektu teleologického, jsou vždy zjevy sociálními, tj. položíme-li otázku, v čím zájem nebo pro koho jsou stanoveny, musíme vždy odpovědět poukazem na pospolitost*“.⁵¹ Obdobně smýšlel také E. Svoboda, podle kterého je

⁴⁴ Důvodová zpráva k § 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6obzl5shu&groupIndex=0&rowIndex=0>>.

⁴⁵ SVOBODA, Karel, Šínová, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 8.

⁴⁶ PETROV, Jan. In PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář...*, s. 4 (§ 1).

⁴⁷ MELZER, Filip, TÉGL, Petr. In MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář...*, s. 22 – 23 (§ 1).

⁴⁸ Důvodová zpráva k § 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6obzl5shu&groupIndex=0&rowIndex=0>>.

⁴⁹ PETROV, Jan. In PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář...*, s. 2 (§ 1).

⁵⁰ K teoriím viz např. MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 28 (§ 1) nebo PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 2 (§1) nebo WEYR František. *Teorie práva*. Reprint původního vydání z roku 1936. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 179.

⁵¹ WEYR František. *Teorie práva*. Reprint původního vydání z roku 1936. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 181.

právo jednotná myšlenková stavba, která představuje životní skutečnosti z hlediska sociálního a jejímž hlavním účelem je promítnout v sobě potřeby lidské společnosti tak, aby byla odstraněna nejistota.⁵² Poutat pozornost má tedy především účel práva, jehož podstatou je stanovení pravidel respektovaných společností v té míře, aby byla způsobilá zajistit její spořádané fungování. F. Weyr přirovnal vztah veřejného práva k právu soukromému ke vztahu sociologie a politiky k právní vědě, přičemž veřejné právo je podle něj „*praktickým aspektem práva*“.⁵³ Celý proces oddlužení spočívá především v úkonech, na nichž je nižší či vyšší měrou účasten také soud, zastupující veřejnou moc. Je tedy logické, že právní úprava předmětného institutu bude mít povahu především procesních norem, které mají za cíl upravit průběh insolvenčního řízení.

Skutečnost označení právní úpravy insolvenčního práva za veřejnoprávní však dle mého názoru nemůže vést k absolutnímu vyloučení aplikace soukromoprávních principů, a to z několika důvodů. Jednak s ohledem na fakt, že systematika práva nemůže být jediným určujícím faktorem ke stanovení, jakých principů lze užít, byl-li by brán v potaz již zmíněný účel práva, a jednak také s ohledem na nepřesnost takového označení. Insolvenční zákon totiž vedle norem procesních obsahuje normy hmotněprávní upravující soukromoprávní poměry.⁵⁴ Dalším argumentem hovořícím pro použitelnost principů majících základ v soukromém právu může být řada soukromoprávních institutů, se kterými insolvenční zákon pracuje,⁵⁵ při jejichž aplikaci je rovněž nutné zohlednit zásady a principy, s nimiž jsou spjaty. Konečně je důležité poukázat na prolnutí zásad ovládajících soukromé právo a zásad insolvenčního řízení příkladmo uvedených v § 5 insolvenčního zákona. Zde je totiž zdůrazněna nezbytnost ochrany dobré víry co do práv nabytých věřiteli před zahájením insolvenčního řízení. Ochranu dobré víry, a to nejen v režimu insolvenčního řízení, přitom lze považovat za jeden ze zásadních projevů právní jistoty, která, jak vyplývá i z kontextu celé diplomové práce, je základní zásadou materiálního právního státu.⁵⁶ Na základě shodných východisek přitom můžeme hodnotit rovněž požadavek poctivosti, který v právním řádu zastává srovnatelně podstatnou roli a společně se podílejí na zachování materiálního jádra Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“). Insolvenční právo pak obecný požadavek poctivosti, jakožto určitou generální skutkovou podstatu, přejímá zakotvením institutu tzv. nepoctivého záměru, představující skutkovou podstatu speciální. V návaznosti na předchozí myšlenku je § 6 odst. 1 OZ nutno

⁵² SVOBODA, Emil. *Ethické a sociální základy práva občanského*. Praha: Melantrich, s. 31.

⁵³ WEYR František. *Teorie práva*. Reprint původního vydání z roku 1936. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 188.

⁵⁴ Např. neplatnost právních úkonů v § 231 a násl. InsZ nebo odpovědnost za škodu v § 99 InsZ.

⁵⁵ Např. společné jmění manželů v dílu 3 InsZ.

⁵⁶ TARANDA, Petr. In HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář...*, s. 49 – 51 (§ 5).

považovat za jakousi přímo aplikovatelnou normu, která se použije vždy jako východisko při výkladu souvisejících speciálních skutkových podstat.⁵⁷

Formulací teorie zvláštního práva došel k podobnému závěru také NS⁵⁸, který za zvláštní právo považuje právo veřejné, a to ve vztahu k „obecnému“ právu soukromému. Dle NS je teorie cenná především tím, že „*při zapojení dílčích komponent dalších teorií rozlišení obou základních sfér práva (zájmové, subordinační, organické v její původní podobě), dokáže normy veřejného a soukromého práva od sebe vcelku efektivně a jednoznačně rozlišit, jednak tím, že umožňuje „subsidiárně“ použít i ve veřejném právu normy práva soukromého tam, kde veřejnoprávní úprava chybí či je kusá a kde nelze dospět k rozumnému závěru, že absence či kusost úpravy má svůj samostatný smysl a účel.*“ V jiném svém rozhodnutí⁵⁹ se NS vyjádřil, že „*právní řád, založený na principech jednoty, racionality a vnitřní obsahové bezrozpornosti, s sebou nutně přináší imperativ stejného náhledu na srovnatelné právní instituty, byť upravené v rozdílných právních předpisech či dokonce odvětvích.*“ Závěry NS tak podtrhují správnost směru, jímž se ubíraly úvahy v předchozích odstavcích.

⁵⁷ VNENK, Vladislav. Zásada poctivosti a nepoctivý záměr..., s. 198.

⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. ledna 2009, č. j. 2 Afs 153/2005 – 72 a zde uvedená předchozí rozhodnutí.

⁵⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. října 2005, č. j. 2 Afs 81/2004 – 54.

3 Nepoctivý záměr

Dlužník v úpadku žádající soud o povolení oddlužení nesmí návrhem sledovat nepoctivý záměr, v opačném případě soud návrh zamítne. Podmínka uvedená v § 395 odst. 1 písm. a) InsZ předznamenává, že druhá šance v podobě oddlužení je určena pouze dlužníkům, kteří jednají čestně a poctivě, a má tak napomoci v obraně před zneužíváním tohoto institutu.⁶⁰ Přestože insolvenční zákon s pojmem nepoctivý záměr pracuje na více místech, s výjimkou demonstrativního výčtu, kdy lze na nepoctivý záměr usuzovat v rámci povolení reorganizace, obsaženém v § 326 odst. 2 InsZ jeho legální definici neobsahuje. V praxi tak závěr o tom, zda je návrhem na povolení oddlužení sledován poctivý záměr či nikoliv, bude na subjektivní úvaze soudu, přičemž mu je dán poměrně široký prostor ke zvážení, jaké okolnosti budou vůbec vzaty v potaz.⁶¹ Zákonodárce konstrukcí ustanovení jeho obsah zařadil mezi právní normy s relativně neurčitou hypotézou, která si k nalezení svého smyslu žádá dalšího výkladu.⁶² V souvislosti s prostorem k vytvoření široké škály možné interpretace sledávám v dikci zákona některé problematické aspekty, jimiž se dále zabývám podrobněji.

Zákonná dikce především nevyjadřuje, v jakém kontextu má být poctivost vykládána, eventuálně zda vůbec, a případně v jaké míře, lze aplikovat občanský zákoník, který se k principu poctivosti a dalším zásadám, v jejichž optice by nepoctivý záměr mohl být zkoumán, hlásí. S ohledem na vágnost pojmu nalézám zavádějící též absenci časového vymezení zjišťování nepoctivého záměru, neboť zákon jej vztahuje spíše až k samotnému návrhu na povolení oddlužení, čímž by částečně mohla být určena jeho procesní povaha a tudíž i předurčeno jeho zkoumání v „pouhém“ kontextu insolvenčního řízení. Takový závěr by však dle mého názoru nebyl v souladu s účelem zakotvení poctivosti jako podmínky k povolení oddlužení, neboť tato může představovat limit přístupu k institutu oddlužení pouze v okamžiku, je-li zkoumána z dlouhodobého hlediska, resp. je-li posuzováno jednání dlužníků již před zahájením insolvenčního řízení. Konečně považuji za nepřesné vyjádření apelu na poctivost prostřednictvím „záměru“ dlužníka ve spojení s návrhem na oddlužení, který jím má být podáním sledován. Záměr dlužníka totiž bude spočívat především v cíli osvobodit se od svých dluhů, přesněji řečeno dosáhnout života nezatíženého dluhy, což v sobě ovšem zahrnuje myšlenku zkrátit věřitele v jejich majetkových právech. Ačkoliv by takový úmysl dlužníka mohl již sám o sobě implikovat nepoctivost, je zákonem aprobovaný, neboť jde ruku v ruce

⁶⁰ ERBSOVÁ, Hana. In HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář...*, s. 1448 (§ 395).

⁶¹ Tamtéž, s. 1445.

⁶² JIRMÁSEK, Tomáš. S poctivostí oddlužení dojdeš. *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 23-24, s. 811.

s podstatou oddlužení.⁶³ Ve světle uvedených úvah tak lze konstatovat, že na nepoctivý záměr je třeba usuzovat i z jiných okolností než z těch, jejichž vznik je spojen až se samotným zahájením insolvenčního řízení, a na dlužníkův vztah ke svému majetku je tak třeba nahlížet širěji. S ohledem na uvedené dedukce je proto žádoucí posoudit chování dlužníka vůči věřitelům již v období předcházejícím podání insolvenčního návrhu.

3.1 Vývoj nepoctivého záměru

Nepoctivý záměr prošel v rámci právní úpravy oddlužení významnou změnou, a to k okamžiku účinnosti velké novely insolvenčního zákona⁶⁴ (dále jen „velká novela insolvenčního zákona“) dne 1. 1. 2014. Do této doby totiž § 395 odst. 3 InsZ obsahoval příkladný výčet situací, kdy lze se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládat, že je insolvenčním návrhem sledován nepoctivý záměr a zněl takto: *„Na nepoctivý záměr sledovaný návrhem na povolení oddlužení lze usuzovat zejména tehdy, jestliže ohledně dlužníka, jeho zákonného zástupce, jeho statutárního orgánu nebo člena jeho kolektivního statutárního orgánu a) v posledních 5 letech probíhalo insolvenční řízení nebo jiné řízení řešící úpadek takové osoby, a to v závislosti na výsledku takového řízení, nebo b) podle výpisu z rejstříku trestů v posledních 5 letech před zahájením insolvenčního řízení proběhlo trestní řízení, které skončilo pravomocným odsouzením pro trestný čin majetkové nebo hospodářské povahy; to neplatí, lze-li na základě dlužníkem prokázaných skutečností usuzovat na to, že se o nepoctivý záměr nejedná.“* Citované ustanovení bylo s účinností velké novely insolvenčního zákona vypuštěno v důsledku poznatků z praxe, která jej vyhodnotila jako nepotřebné a zavádějící.⁶⁵ Zajímavé je, že v rámci úpravy reorganizace tento příkladný výčet přetrvával dodnes, přestože je na slovo shodný s výše uvedeným.

Je otázkou, zda bylo zrušení demonstrativního výčtu prospěšné výkladu nepoctivého záměru, či naopak došlo k neakceptovatelnému rozšíření výkladových možností vložených do rukou soudců. Na jednu stranu by se zdálo, že soudu je při posuzování nepoctivého záměru dán větší prostor k vlastní úvaze, na druhou je však pravděpodobné, že dřívější právní úprava již determinovala směr těchto jeho úvah i pro budoucí rozhodování. NS zařadil ustanovení obsahující nepoctivý záměr do skupiny právních norem s neurčitou hypotézou, tedy k právním

⁶³ PLEVA, Vítězslav. K pojmu nepoctivý záměr..., s. 104.

⁶⁴ Zákon č. 294/2013 Sb., kterým se mění insolvenční zákon, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správciích, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 294/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správciích, ve znění pozdějších předpisů. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgezv6mrzgrpwi6q&groupIndex=0&rowIndex=0>>.

normám, jejichž hypotéza není stanovena právním předpisem a které přenechávají soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě sám vymezil hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností.⁶⁶

3.2 Neurčitý právní pojem

Občané České republiky se v preambuli Ústavy hlásí k hodnotám, které tvoří podstatu svrchovaného, jednotného a demokratického právního státu, kterým Česká republika jistě je, a to jak z hlediska formálního, když je vyjádřením v čl. 1 odst. 1 Ústavy za tuto označena, tak z hlediska materiálního, které naplňuje realizací základních principů právního státu. Dle ÚS jsou jimi princip předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti.⁶⁷ Princip předvídatelnosti zákona dále souvisí s principem právní jistoty, přičemž jedním z předpokladů jistoty v oblasti aplikace práva je seznatelnost právní normy.⁶⁸ Teprve soubor seznatelných právních norem může ve svém celku tvořit takový právní řád, který v duchu právních principů, jejichž je ztělesněním, zajistí efektivní fungování společnosti. Formulace právní normy seznatelné natolik, že vyloučí její ne zcela přiléhající výklady, však vyžaduje vytvoření mnohých a především precizních definic, které poskytují nevyvratitelnou představu o významu jednotlivých slovních obrátů. Podle čl. 2 odst. 2 písm. d) legislativních pravidel vlády⁶⁹ je při přípravě právního předpisu třeba dbát, aby tento byl koncipován přehledně a formulován jednoznačně, srozumitelně, jazykově a stylisticky bezvadně. Respekt k uvedenému pravidlu je klíčem k naplnění principů, které ovládají právní řád České republiky. Již uvedené principy napovídají, že rozsáhlé zákonné definice by s těmito nebyly v souladu. Koneckonců by i při snaze vytvořit všeobjímající právní řád znamenal mnohem více nespravedlnosti, neboť je nemožné postihnout veškeré situace, které život člověku nabízí.

Nepoctivý záměr, jak již bylo uvedeno, není v insolvenčním zákoně doprovázen bližším vymezením svého obsahu. Toto zdánlivé opomenutí zákonodárce však nutně neznamená nedostatek právní úpravy, neboť obecně neuvedení významu konkrétního pojmu je jedním z prostředků legislativy k tvorbě právních předpisů a jedná se o institut tzv. neurčitého právního pojmu.⁷⁰ Touha po absolutní určitosti právní úpravy a jistotě řešení konkrétních situací je marná, neboť se vzrůstající mírou těchto vlastností se úměrně snižuje pružnost práva, které

⁶⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. července 2011, sen. zn. 29 NSČR 14/2009.

⁶⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 3. června 2009, sp. zn. I. ÚS 420/09, bod 21.

⁶⁸ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 206.

⁶⁹ Cílem legislativních pravidel vlády je podle jejich čl. 1 odst. 3 písm. c) mimo jiné upravit požadavky týkající se obsahu a formy připravovaných právních předpisů.

⁷⁰ *Neurčité pojmy a veřejný zájem* [online]. epravo.cz, 18. června 2001 [cit. 30. listopadu 2018]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/neurcite-pojmy-a-verejny-zajem-9323.html>>.

přestává být způsobilé reagovat na měnící se okolnosti.⁷¹ Je však složité najít vhodnou hranici mezi obsáhlými definicemi a přenecháním výkladu právních předpisů praxi, neboť vysoká míra obecnosti právní úpravy může naopak znamenat vysokou arbitrárnost rozhodnutí.⁷² K vyrovnaní požadavku maximální předvídatelnosti práva a jeho co nejširší aplikace slouží mimo další nástroje zákonodárce právě institut neurčitého právního pojmu.

Z uvedeného je zřejmé, že v právní praxi je střet s výkladem právních předpisů nevyhnutelný, neboť pouhé přečtení jejich textu nám nemůže dát odpověď na otázky vyvěrající z praxe. Proto je zapotřebí každému znaku přiřadit jeho význam, který však může být mnohý. Právě za účelem zjištění jejich skutečného obsahu se využívají jednotlivé výkladové metody.⁷³ Důležitou roli při výkladu právních předpisů však sehrává soud, který jim prostřednictvím svého rozhodování a aplikací na konkrétní případy, dodává zřetelnější obrysy.

3.3 Výklad nepoctivého záměru

Nepoctivý záměr v rámci oddlužení je dnes oproštěn od demonstrativního výčtu, kdy na něj lze usuzovat, avšak s ohledem na rozšíření výkladových hranic jsou i přesto rozhodnutí soudu z doby, kdy tento výčet insolvenční zákon obsahoval, použitelná. Dále však nevycházím z judikatury vztahující se k posouzení trestní minulosti dlužníka, neboť výkladové problémy, z nichž se tato judikatura vyvíjela, byly odstraněním demonstrativního výčtu upozaděny.

Pro aplikaci pojmu nepoctivý záměr v praxi je rozhodující stanovení, co zákonodárce jeho formulací zamýšlel, když, jak bylo již výše předestřeno, dlužník podáním žádosti o povolení oddlužení nesleduje jiný záměr, než nabýt „ekonomické svobody“ a současně je veden především čistě egoistickými úmysly. Proto by se spíše než o záměr mělo jednat o nepoctivé jednání dlužníka v majetkových vztazích (zejména neplnění závazků bez ospravedlnitelného a poctivého důvodu), co by mělo být postihováno. Ani na základě rozhodnutí insolvenčních soudů však nelze vytyčit obecné znaky nepoctivého záměru, neboť tyto se vždy zabývaly pouze okolnostmi jednotlivých případů a do hlubších úvah o významu tohoto institutu se nepouštěly. Nepoctivý záměr buď shledaly či nikoliv.⁷⁴

⁷¹ BAUEROVÁ, Veronika. *Neurčité právní pojmy aneb trochu o umění právní interpretace a aplikace (argumentace)* [online]. *ustavprava.cz*, 22. června 2018 [cit. 30. listopadu 2018]. Dostupné na <<https://www.ustavprava.cz/blog/2018/06/neurcite-pravni-pojmy-aneb-trochu-o-umeni-pravni-interpretace-a-aplikace-argumentace/>>.

⁷² TRYZNA, Jan. *Právní principy a právní argumentace*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2010, s. 15.

⁷³ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 78. K výkladovým metodám viz dále tato publikace.

⁷⁴ PLEVA, Vítězslav. K pojmu nepoctivý záměr..., s. 104.

Nejvyšší soud⁷⁵ vyslovil názor, že posuzování nepoctivého záměru dlužníka je navázáno na hodnocení skutečností, které se udály zpravidla před zahájením insolvenčního řízení. V této souvislosti upozornil na situace, kdy o povolení oddlužení žádají kromě dlužníků, jejichž finanční situace je ovlivněna objektivními skutečnostmi (např. nižší příjem následkem nemoci), rovněž dlužníci, kteří si nepříznivou finanční situaci přivodili do jisté míry svým „*lehkomyšlným, marnotratným nebo obecně málo zodpovědným přístupem ke svým majetkovým záležitostem*“, avšak tento svůj přístup se rozhodli změnit a pokusit se svoji situaci prostřednictvím oddlužení vyřešit. V takovém případě není dle NS důvod dlužníka z režimu oddlužení a priori vyloučit. Jejich proměna však musí být opravdová a právě tato opravdovost dlužníkovy nápravy představuje pomyslné těžítka vah pro posuzování poctivosti dlužníkovy jednání. Nabízí se však otázka, na základě jakých skutečností a k jakému okamžiku by měl soud poctivý záměr zkoumat. Časový mezník, při jehož překročení lze z událostí předcházejících insolvenčnímu řízení dovodit, že dlužník sleduje podáním návrhu na povolení oddlužení nepoctivý záměr, určil NS tak, že „*nejpozději v době rozhodování insolvenčního soudu o schválení oddlužení je důvod usuzovat, že dlužník se poctivě snaží vypořádat s věřiteli a napravit stav vyvolaný předchozí nehospodárnou správou svého majetku.*“ Citované rozhodnutí se týká dlužnice, která na dceru převedla nemovitosti, čímž se zbavila podstatné části svého majetku, a to bezprostředně před podáním insolvenčního návrhu spojeného s návrhem na povolení oddlužení. Soud na základě údajů, které měl od dlužnice k dispozici, oddlužení povolil, avšak v průběhu řízení vyšlo najevo, jak dlužnice naložila se svým majetkem, načež soud současně s neschválením oddlužení konstatoval její nepoctivý záměr. Následným počínáním, avšak až po vydání usnesení o neschválení oddlužení, převedla dcera nemovité věci zpět na dlužnici a objem majetkové podstaty tak byl obnoven. I přes tuto skutečnost odvolací soud potvrdil neschválení oddlužení. Odlišné stanovisko však zaujal NS. Přes zjevné nepoctivé jednání dlužnice NS vyložil význam nepoctivého záměru v její prospěch a uvedl, že „*není vyloučeno ani to, aby jako dlužníkovy kroky směřující k poctivému vypořádání se s věřiteli zohlednil odvolací soud i jednání dlužníka, které může být (až v odvolacím řízení) i reakcí na důvody usnesení, jímž soud prvního stupně neschválil oddlužení.*“ V souvislostech předchozího rozboru jednotlivých právních principů se domnívám, že NS výrazně upřednostnil sanační účinky oddlužení před poctivostí v právních vztazích. Nadto lze v citovaném rozhodnutí spatřit i snížení preventivního působení zákonem stanovených podmínek

⁷⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2012, sen. zn. 29 NSČR 32/2011.

přípustnosti, neboť dlužník může nabýt dojmu, že jednat poctivě stačí až ve chvíli, kdy se odhalí jeho nepoctivost.

Zkoumání poctivého jednání dlužníka, resp. jeho chování v majetkových vztazích a obecně přístupu ke svým závazkům již před zahájením insolvenčního řízení, je jistě náročnější než pouhé pozorování a hodnocení jeho úmyslu po podání insolvenčního návrhu. Vytvoření představy o vztahu dlužníka ke svému jmění může zprostředkovat zejména zjištění důvodu vzniku jeho dluhů. Jak však uvádí Krhut, úpadek je v pojetí insolvenčního zákona vnímán objektivně, tudíž není relevantní, v důsledku jakých skutečností se v něm dlužník ocitl. Tomuto pojetí koresponduje rovněž právní úprava institutu oddlužení, neboť jeho povolení nezáleží na příčině úpadku.⁷⁶ Shora citované rozhodnutí NS je taktéž postaveno na myšlence rovnosti úpadků. Mám však za to, že tento spíše benevolentní přístup by měl skýtat určité meze. V této spojitosti navážu na případ manželů, jejichž návrh na povolení oddlužení insolvenční soud zamítl právě z důvodu zjištění jejich nehospodárného života. Při posuzování osobních a majetkových poměrů dlužníků totiž vyšlo najevo, že početné půjčky užívali například k financování svatby a svatební cesty nebo pořízení dárků, přičemž převážnou část závazků na sebe převzali v krátké době předtím, než nastala jejich platební neschopnost. Z dostupných údajů také vyplynulo, že v okamžiku, kdy se již nacházeli v platební neschopnosti, stále čerpali další půjčky, a to nejen na běžné výdaje v domácnosti, ale například i k pokrytí nákladů zahraniční dovolené. Soud prvního stupně dlužníky vyzýval k upřesnění okolností vzniku a důvodu čerpání jednotlivých půjček a úvěrů a jakým způsobem s finančními prostředky naložili, avšak nebyli s to podat vyčerpávající vysvětlení. Odvolací soud k tomuto uvedl, že situace, kdy se manželé postupně zadlužovali do takové míry, že se ocitli v úpadku, ještě sama o sobě neznamená překážku povolení oddlužení, avšak pouze za předpokladu, že přestože již nebyli platebně schopni, tak při přebírání pozdějších závazků, byli vedeni snahou uspokojit své předchozí závazky. Stejně jako soud prvního stupně dospěl k závěru, že dlužníci ve své majetkové situaci nepostupovali poctivě a že jejich úpadek nastal v důsledku zadlužování, kterému je nelze poskytnout dobrodiní v podobě oddlužení.⁷⁷ Vrchní soud v Olomouci ve svém rozhodnutí vyjádřil přesvědčení, že insolvenční soud má při zkoumání toho, zda jsou naplněny podmínky pro povolení oddlužení, zohlednit všechny okolnosti případu. Znamená to tedy, že je oprávněn dlužníka vyzvat k předložení dokumentace o způsobu, jakým nakládal s finančními prostředky zakládající jeho dluhy, přičemž taková výzva k doplnění návrhu na povolení

⁷⁶ KRHUT, Rostislav. Poctivý záměr v oddlužení. *Bulletin advokacie*, 2012, roč. 2012, č. 9, s. 42.

⁷⁷ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 23. srpna 2012, č. j. 3 VSPH 254/2012-A-18.

oddlužení je jedním z prostředků, jak je možné získat dostatečný podklad k posouzení poctivosti záměru dlužníka.⁷⁸

V předchozích odstavcích jsou představeny dva různé případy, které mohou v určitých směrech působit až nepřiměřeně, a to právě s ohledem odlišný okamžik, k němuž se poctivost dlužníka zkoumá. V prvním případě soud rozhodoval na základě skutečností, které byly až vyústěním zjevně nepoctivého jednání dlužnice, avšak zohlednil zde především snahu po nápravě, byť se projevila až odvolacím řízením. Druhý případ je ovšem zásadní v tom smyslu, že soud trval na zjištění úmyslu dlužníků již při samotném převzetí závazků a důležitost přiložil též způsobu vynaložení obdržených finančních částek. Je tak nasnadě, zda by rozhodnutí soudu o povolení oddlužení mělo stát na příčinách vzniku úpadku či spíše na projevené snaze dlužníka po nápravě. Přestože hledání mezníku ekonomické nezodpovědnosti a zřejmé nepoctivosti vůči věřitelům patří spíše na pole teoretických úvah, přičemž praxi lze dle Plevy jen těžko obohatit jasnými pravidly, plně se ztotožňuji s dalším jeho názorem, a sice že by v případě oddlužení bylo přínosem, aby dlužník své rozhodnutí přistupovat k závazkům poctivě podložil činy. K takovému důkazu by pak mohlo sloužit například stanovení „zkušební doby“ v délce několika měsíců, v níž dlužník prokáže změnu svého ekonomického postoje (doložením výdajů a příjmů, snaha uspokojit věřitele atd.).⁷⁹

3.3.1 Hranice poctivosti je relativní

Z předchozích kapitol je zřejmé, že nepoctivý záměr není snadné jasně definovat. Kromě soudů jej však konstruuje zákonodárce, a to prostřednictvím jednotlivých úprav insolvenčního zákona. Jednak mám na mysli již zrušený demonstrativní výčet, kdy lze na nepoctivý záměr usuzovat, jednak poukazují na možnost uzavření darovací smlouvy nebo smlouvy o důchodu v případě, kdy by dlužník jinak nebyl schopen splnit minimální hranici uspokojení. Uvedené instituty, o nichž insolvenční zákon výslovně stanoví, že slouží ke splnění oddlužení, mají své místo v § 392 odst. 3 InsZ až na základě novely č. 294/2013 účinné dne 1. 1. 2014. Před tímto dnem však soudy zaujívaly stanovisko ke smlouvám darovacím a smlouvám o důchodu spíše negativní, resp. v přímém kontrastu s novou právní úpravou.

Uvedený negativní postoj zaujal také insolvenční soud, který rozhodoval o návrhu na povolení oddlužení ve věci dlužníků, kteří nedosahovali 30 % hranice uspokojení nezajištěných věřitelů, načež se svým návrhem nebyli úspěšní. Ve zjevné reakci na usnesení

⁷⁸ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 15. července 2010, č. j. 2 VSOL 217/2010-A-13.

⁷⁹ PLEVA, Vítězslav. K pojmu nepoctivý záměr..., s. 104.

insolvenčního soudu o neschválení oddlužení uzavřeli se svojí dcerou smlouvu o důchodu, díky níž podmínku přípustnosti splnili, avšak až dodatečně v průběhu odvolacího řízení. Odvolací soud potvrdil rozhodnutí soudu prvního stupně, přičemž smlouvu o důchodu posoudil jako zjevně účelovou, neboť hodnotu svého majetku dlužníci přizpůsobovali až dané situaci. Opačné stanovisko zaujal NS, který vyhodnotil, že se v daném případě o nepoctivý záměr nejedná. Vzal v potaz především skutečnost, že dlužníci insolvenčnímu soudu poskytli veškeré své příjmy a v návaznosti na zjištění, že nejsou dostačující, uzavřeli smlouvu o důchodu ve snaze vyhovět podmínkám k povolení oddlužení. Nadto předmětnou smlouvu uzavřeli se svojí dcerou, u níž lze předpokládat, že tak učinila s úmyslem pomoci rodičům v jejich obtížné finanční situaci.⁸⁰

Novela insolvenčního zákona přinášející možnost využití darovacích smluv a smluv o důchodu, aniž by jejich uzavřením byla naplněna hypotéza nepoctivého záměru, institut oddlužení rovněž zpřístupnila mnoha dlužníkům, kteří by jinak hranice 30 % sami nedosáhli. Nicméně skutečnost, že takové jednání bylo soudy dříve považováno za nepoctivé, dle mého názoru vyvolává pochybnosti o směru vývoje oddlužení, co do zachování principů, na kterých stojí.

3.3.2 Účelové posuzování poctivosti

Jak již bylo několikrát opakováno, oddlužení má dlužníkům pomoci uchopit svoji druhou šanci, co se finančního hospodaření týče, a současně poskytnout věřitelům alespoň částečné uspokojení jejich pohledávek. Podle Vrchního soudu v Praze zákonodárce vycházel z předpokladu, že oddlužení je svým minimálním 30 % uspokojením pohledávek nezajištěných pohledávek věřitelů také ku prospěchu věřitelů, pro které je výhodnější obdržet alespoň část svých pohledávek v kratším čase, než v dlouhodobé perspektivě, navíc často doprovázenou dalšími vynaloženými náklady, vymoci pohledávku celou.⁸¹ S ohledem na uvedené a také na vlastnosti finančního trhu a jeho fungování zákon preferuje, aby byl úpadek dlužníka řešen sanačním způsobem. Teprve v případě nedostatku podmínek pro takové řešení, případně ukázeli se posléze řádné splnění oddlužení neuskutečnitelným, otvírá se prostor pro řešení dlužníkovra úpadku konkursem. Dle výše uvedeného soudu vychází insolvenční zákon z premisy, že *„pokud není dostatečný důvod pochybovat o tom, že dlužník je potřebné ekonomické nabídky vůči svým věřitelům schopen a že v rámci oddlužení využije veškerých svých schopností*

⁸⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. července 2012, sen. zn. 29 NSČR 22/2012.

⁸¹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 6. listopadu 2013, č. j. 1 VSPH 1446/2012-A-19.

a možnosti k jejich maximálnímu uspokojení, pak i z pohledu těchto věřitelů lze považovat oddlužení oproti konkursu za výhodnější uspořádání jejich majetkových vztahů k dlužníku.“ Vrchní soud v Praze má dále za to, že o případné existenci nepoctivého záměru dlužníka je nutno rozhodovat až po posouzení výhod jednotlivých způsobů řešení úpadku dlužníka.

Souhlasím však s názorem Jirmáska, který nepoctivost dlužníka považuje za samostatný důvod pro zamítnutí návrhu na povolení oddlužení a nikoliv za protiváhu při poměrování pravděpodobné míry uspokojení pohledávek věřitelů v rámci oddlužení a konkursu. Soudy se totiž dle Jirmáska uchylují k argumentaci, že dlužník se nepoctivého jednání sice dopustil, avšak řešení jeho úpadku konkursem by věřitelům nezajistilo tak vysokou míru uspokojení jako v případě oddlužení, proto mají být vzaty v úvahu zásady insolvenčního řízení a oddlužení má být povoleno. V opačném případě by došlo k popření zásad plynoucích z insolvenčního zákona, dle nichž má být insolvenční řízení vedeno tak, aby žádný z účastníků nebyl nespravedlivě poškozen nebo nedovoleně zvýhodněn a aby se dosáhlo rychlého, hospodárného a co nejvyššího uspokojení věřitelů. Z důvodu upřednostnění zásad insolvenčního řízení tak podle Jirmáska dochází k potlačení požadavku poctivosti a tento by mohl být nahrazen pouhým poměřením výše uspokojení v rámci jednotlivých způsobů řešení dlužníkového úpadku. Jirmásek uvedenou situaci hodnotí nikoliv jako naplnění zásad insolvenčního řízení, nýbrž jako aplikaci zcela nepřipustné zásady „účel světlí prostředky“.⁸²

⁸² JIRMÁSEK, Tomáš. S poctivostí oddlužení dojdeš..., s. 811.

4 Příčiny zadlužené společnosti

Koncem devadesátých let minulého století došlo v České republice k významnému rozvoji bankovních a obecně finančních produktů a zhruba od roku 2002 v souvislosti s růstem ekonomiky uměly české rodiny těchto nových služeb již hojně využívat. Významného rozvoje se dočkal především úvěrový trh a bankovní i nebankovní instituce na tuto situaci reagovaly vytvářením vlastních mechanismů, koncipovaných jako informační portál sloužící k ochraně jak klientů těchto finančních institucí před případným morálním hazardem, tak samotných žadatelů o úvěr před jejich vlastní nezodpovědností. Informace o zadluženosti domácností v České republice tak lze získat z dat Bankovního registru klientských informací (dále jen „CRIF“) a také z Nebankovního registru klientských informací (dále jen „NRKI“).⁸³ Uvedené registry tak mají za cíl zajistit a zprostředkovat věřitelským subjektům údaje souhrnně zobrazující solventnost, spolehlivost a platební morálku jejich klientů.

Přes vyvinuté úsilí zabránit zadlužování českých domácností měla nepříznivá finanční situace v rodinách vzrůstající tendence. Značný nárůst úpadků, které se netýkají podnikatelů, tedy především tzv. spotřebitelských úpadků, byl mimo jiné impulsem k vytvoření nové úpravy úpadkového práva, jež v roce 2006 vyústila v přijetí insolvenčního zákona obsahující institut oddlužení.⁸⁴ Četnost vyhlášených bankrotů se po roce účinnosti insolvenčního zákona pohybovala okolo 80 případů měsíčně, po téměř šesti letech došlo k nárůstu zhruba o 2 300 nových případů. Tento rychlý nárůst však lze přičítat zakotvení institutu oddlužení, kdy tuto možnost využili dlužníci takřka ihned po jejím zavedení, neboť byla jedinou možnou cestou k řešení jejich problému.⁸⁵ Následně docházelo k drobnému zpomalení, dokonce snížení počtu návrhů, když v srpnu roku 2018 bylo vyhlášeno 1 194 osobních bankrotů s očekáváním poklesu v dalších měsících.⁸⁶

Zbavit dlužníka dluhů mimo jiné za účelem jeho aktivního znovuzapojení na hospodářském trhu však nemůže být samo o sobě myšlenkou, kterou je úprava oddlužení vedena. S ohledem na významný zásah do principů, jimž jsou věnovány předchozí kapitoly a jejichž dodržování je žádoucí, jsou dle mého na místě i úvahy o příčinách vzniku neřešitelné

⁸³ KISLINGEROVÁ, Eva, RICHTER, Tomáš, SMRČKA, Luboš a kol. *Insolvenční praxe...*, s. 40.

⁸⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=oz5f6mrqga3f6mjygpwi6q>>.

⁸⁵ KISLINGEROVÁ, Eva, RICHTER, Tomáš, SMRČKA, Luboš a kol. *Insolvenční praxe...*, s. 42 – 43.

⁸⁶ *Počty návrhu na bankrot zůstaly v srpnu ve všech kategoriích nižší než obvykle* [online]. crif.cz, 6. září 2017 [cit. 15. ledna 2019]. Dostupné na <<https://www.crif.cz/novinky/novinky/2017/z%C3%A1%C5%99%C3%AD/po%C4%8Dty-n%C3%A1vrh%C5%AF-na-bankrot-z%C5%AFstaly-v-srpnu-ve-v%C5%A1ech-kategori%C3%ADch-ni%C5%BE%C5%A1%C3%AD-ne%C5%BE-obvykle/>>>.

finanční situace fyzické osoby končící úpadkem. Příčiny tohoto celospolečenského problému však mohou být tak pestré, že touha zohlednit všechny by se zdála být příliš ambiciózní. Na jedné straně může být v úpadku osoba, která si byla plně vědoma důsledků svého nezodpovědného jednání, na straně druhé však v úpadku může být osoba, které její nízká ekonomická vzdělanost neumožnila včas vyhodnotit rizika svých činů. Nejčastější příčinou pádu do dluhové pasti je podcenění rizik spojené s lehkovážným přístupem k vlastním penězům. Dalším důvodem je též ignorance i jen malých finančních problémů až do chvíle, kdy narostou do takových rozměrů, že je návrat do dluhy nezatíženého života již nemožný.⁸⁷ K zachování podstaty oddlužení však považují za akceptovatelné jen takové důvody vzniku úpadku, k nimž dlužník přispěl v co nejmenší míře, resp. takové důvody, v důsledku kterých si dlužník zaslouží „druhou šanci“. Potřebu věnovat se problematice příčin vzniku osobních bankrotů nalézám zejména v souvislosti s novelou insolvenčního zákona, jíž věnuji následující kapitolu, a dále s ohledem na úzký vztah mezi snadným získáním peněžních prostředků v podobě spotřebitelských úvěrů a oddlužením zasahujícím do stěžejních právních principů.

4.1 Spotřebitelské úvěry

Ačkoli je jistě mnoho způsobů, jak se člověk může dostat do situace, že není schopen samostatně ekonomicky fungovat, v této podkapitole se zaměřuji zejména na poskytování spotřebitelských úvěrů, které mohou stát za finančními problémy českých domácností. Trendem dnešní doby zdá se být život na dluh, kdy k zajištění vysokého životního standardu nepotřebujeme vlastní peníze, ale bez problému si je můžeme půjčit, aniž bychom stanovili účel jejich vynaložení. V důsledku rozmanitých možností, které finanční trh nabízí, dochází k zadlužování nízkopříjmových skupin obyvatelstva, které nemají dostatek úspor a jsou více či méně závislé na sociálních dávkách. Tyto nízkopříjmové skupiny využívají především právě spotřebitelské úvěry, přestože jejich splácení, resp. s nesplácením spojenými neúměrnými úroky, mnohdy představuje neovladatelné břemeno.⁸⁸

Denně se setkáváme s lákavými reklamami, prostřednictvím kterých nebankovní finanční instituce nabízejí rychlé půjčky, navíc nezřídka deklarují absenci zjišťování majetkových poměrů svých potenciálních klientů, tudíž jednání vedoucí k získání i nemalých finančních částek se tak stává téměř bezformálním. Uvedené praktiky komentuje odborná

⁸⁷ ŠMEJKAL, David. *Oddlužení na vlastní kůži* [online]. insolvenznizona.cz, 8. srpna 2018, [cit. 16. ledna 2019]. Dostupné na <<http://www.insolvenznizona.cz/aktuality/oddluzeni-na-vlastni-kuzi/>>.

⁸⁸ *Národní strategie finančního vzdělávání*. Ministerstvo financí, květen 2010, s. 15 [online]. msmt.cz, 2. září 2013. [cit. 20. ledna 2019]. Dostupné na <<http://www.msmt.cz/file/31443/>>.

literatura: *"V oblasti spotřebitelských smluv a spotřebitelského úvěrování se zejména registrovaní nebankovní poskytovatelé půjček vyznačují predátorskými metodami dobývání zisků. (...) Predátorské chování u registrovaných nebankovních subjektů se odehrává zcela podle zákona. Podle pravidla, že je možné konat vše, co zákon nezakazuje, uplatňují metody a postupy sice nemorální, neslušné a nespravedlivé, ale zákonem nezakázané. (...) Predátorské chování je tedy definováno nikoli znaky trestněprávními ve smyslu překračování zákonů, ale znaky nestandardního, nemorálního a dravčího chování. (...) Finanční instituce se znaky predátorského chování ohrožují svým působením občany na majetku a někdy i na životě. (...). Surčitou mírou nadsázky lze říci, že stát by měl chránit své občany před predátorskými úvěrovými subjekty stejně jako před zdivočelým medvědem, opilým řidičem nebo bytovým zlodějem. To je ochrana obyvatel na úrovni vyspělých zemí západní Evropy, zatímco v České republice je ochrana obyvatel před různými typy lichvářů tak na úrovni postsovětských republik."*⁸⁹ Obyvatele však lze chránit nejméně dvěma způsoby. Jednak přílehlavou právní úpravou, která bude prostřednictvím ukotvení pravidel a způsobů jednání těchto nebankovních institucí určovat hranici principu soukromého práva „vše je dovoleno, co není zakázáno“ a bude tak regulovat poskytování spotřebitelských úvěrů, a jednak také zvyšováním úrovně finančního vzdělání s cílem posílit povědomí o možných rizicích neuváženého půjčování peněz.

Právě nízká finanční gramotnost obyvatelstva a současně vysoká ochota lidí, kteří z jakýchkoliv důvodů potřebují peníze, se zadlužit spojená s jejich lhostejným přístupem při uzavírání úvěrové smlouvy a v důsledku vidiny co nejrychlejšího získání peněz také časté ignorance smluvních podmínek, je alarmujícím protipólem zmíněných praktik věřitelů. Dlužník tak místo racionálních úvah o předejití krizové situace nevnímá skutečný obsah úvěrové smlouvy, nýbrž o ten se začne zajímat v okamžiku zjištění, že svému závazku není schopen dostát, což už je většinou pozdě. Tento fenomén je ještě násoben marketingovým přístupem na straně různých pochybných věřitelských společností nabízejících půjčku okamžitě, až do místa bydliště, bez potřeby ručení nebo jiných smluvních záruk. Dlužníkům je představována nízká výše splátek, není jim však vysvětleno ani zdůrazňováno, jak dlouhé bude období, po které budou muset tyto splátky hradit.⁹⁰

⁸⁹ ONDŘEJ, Jan a kol. *Spotřebitelské smlouvy a ochrana spotřebitele Ekonomické, právní a sociální aspekty*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 101 – 102.

⁹⁰ KOUDELKA, Ladislav. *Lichva: trestný čin a společenský jev*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 213.

4.1.1 Povinnosti věřitele musí odpovídat ochraně spotřebitele

Půjčování peněz umožňuje spotřebiteli utratit více, než co mu dovolují jeho možnosti. Proto je nezbytné vzít v úvahu budoucí vývoj jeho finanční situace, a to především jeho produkční schopnost a schopnost závazky splnit. Problém však nastane ve chvíli, kdy populace není natolik ekonomicky vzdělaná, aby takové úvahy byla vůbec schopna, nebo byť jí schopna je, neodolá lákavé nabídce okamžitých bezúčelně půjčených peněz.⁹¹ Aby tedy spotřebitelské úvěry jednak naplnily význam své existence, tj. především rychlé získání finančních prostředků, a jednak jednotlivci nezpůsobily předlužení⁹², neobejde se jejich fungování bez zvážení a vyhodnocení případných budoucích rizik.

Jak věřitelské subjekty, tak i jejich klienti se do svého postavení dostanou čistě v důsledku své svobodné volby, proto je hranice mezi nutností chránit spotřebitele a nastavením pravidel pro poskytování úvěrů poměrně křehká. S ohledem na princip ochrany slabší strany je však nutné chránit především spotřebitele, neboť proti úrovni jejich ekonomického vzdělání mohou být vlivy institucí poskytujících spotřebitelské úvěry natolik silné, že spotřebitel přes líbivou propagovanou nabídku nesprávně posoudí skrytá nebezpečí s úvěry spojená. Nabízí se tedy otázka, zda má poskytovatel úvěru povinnost zkoumat majetkové poměry svého klienta a v případě výsledků negujících jeho solventnost poskytnutí úvěru odmítnout. Dalším aspektem stojícím vedle autonomie vůle obou subjektů je také skutečnost, že na jedné straně je spotřebitel, který žádá o poskytnutí úvěru a přitom se zavazuje závazek z toho plynoucí splnit, a to bez pochybností tomuto dostát, na straně druhé stojí poskytovatel úvěru, který by měl mít možnost spolehnout se na tvrzení svého smluvního partnera bez povinnosti toto dále zkoumat a ověřovat.⁹³

Právní úpravu v této oblasti přinesl zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o spotřebitelském úvěru 2010“) přijatý v roce 2010, který v § 90 a v následujících ustanoveních vedle povinnosti posouzení úvěruschopnosti spotřebitele obsahuje také informační povinnosti věřitele, s jejichž splněním je spotřebiteli dána příležitost nabídku správně a především objektivně vyhodnotit a následně i kvalifikovaně se rozhodnout o jejím přijetí.⁹⁴

⁹¹ PELIKÁN, Robert. Několik poznámek k problematice půjčování peněz spotřebitelům. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 3, s. 86.

⁹² *Předlužení – otázky a odpovědi* [online] ey2010.mpsv.cz, 2010 [cit. 22. ledna 2019]. Dostupné na <<http://ey2010.mpsv.cz/predluzeni/predluzeni-otazky-a-odpovedi/>>.

⁹³ PELIKÁN, Robert. Několik poznámek..., s. 86

⁹⁴ HULMÁK, Milan. Nový zákon o spotřebitelském úvěru. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 9, s. II.

4.1.2 Posouzení úvěruschopnosti spotřebitele

Mezi klíčové povinnosti poskytovatele úvěru patří již uvedené posouzení úvěruschopnosti spotřebitele, na jehož základě by měl věřitelský subjekt vyhodnotit výši rizika a učinit rozhodnutí, zda spotřebitelský úvěr svému potenciálnímu klientovi poskytne či nikoliv. Předpokladem takového posouzení je součinnost samotného spotřebitele, který je povinen poskytnout věřiteli nezbytné, spolehlivé, dostatečné a přiměřené informace. S ohledem však na cíl zjistit úplné pravdivé údaje o majetkové situaci spotřebitele, bude muset věřitel mnohdy čerpat i z jiných zdrojů, jako například z již zmíněných CRIF či NRKI. Věřitel pak úvěr poskytne pouze v případě, kdy z výsledku posouzení vyplyne, že nejsou důvodné pochybnosti o schopnosti spotřebitele spotřebitelský úvěr splácet. Až novela⁹⁵ zákona o spotřebitelském úvěru účinná v roce 2013 (dále jen „zákon o spotřebitelském úvěru 2013“) však přinesla posílení principu odpovědného úvěrování v pravém slova smyslu. Věřitel je oprávněn poskytnout spotřebitelský úvěr nově jen tehdy, pokud je po posouzení úvěruschopnosti spotřebitele s odbornou péčí zřejmé, že spotřebitel bude schopen spotřebitelský úvěr splácet. Sankcí za porušení této povinnosti je neplatnost uzavřené smlouvy o úvěru. Reakce spočívající v přijetí sankce za porušení uvedené povinnosti byla nevyhnutelná s ohledem na neférové praktiky využívané v praxi.⁹⁶ Spotřebitelské úvěry byly totiž mnohdy poskytovány nikoli s očekáváním jejich splacení, ale staly se pouhou záminkou predátorských společností usilujících o nabytí zisku z realizace zajištění poskytnutého spotřebitelem, přičemž věřitel již předem počítal s možností, že spotřebitel nedostojí své povinnosti úvěr splácet.⁹⁷ Jinou motivací věřitelských subjektů poskytnout úvěr nízkopříjmovým skupinám občanů je totiž fakt, že osoby pobírající sociální dávky jsou ve fázi exekuce pro věřitele spolehlivým zdrojem peněz, a to s ohledem na prováděné srážky z jejich příjmů z dávek sociální podpory.⁹⁸ V praxi se rovněž ustálil neakceptovatelný přístup finančních institucí, které přistupují na stále větší riziko a ochotně půjčují vysoké částky klientům, u nichž je splacení úvěru nejisté až nepravděpodobné.⁹⁹

⁹⁵ Zákon č. 43/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů

⁹⁶ VACEK, Lukáš. Novela zákona o spotřebitelském úvěru. *Obchodněprávní revue*, 2013, roč. 5, č. 3, s. 77.

⁹⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 43/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgezv6nbt15shu&groupIndex=0&rowIndex=0>>.

⁹⁸ *Předlužení – otázky a odpovědi* [online]. ey2010.mpsv.cz, 2010 [cit. 22. ledna 2019]. Dostupné na <<http://ey2010.mpsv.cz/predluzeni/predluzeni-otazky-a-odpovedi/>>.

⁹⁹ *Ministr spravedlnosti Robert Pelikán a ředitelka PMS Andrea Matoušková představili novou strategii v boji proti předluženosti* [online]. portal.justice.cz, 22. září 2016 [cit. 19. ledna 2019]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=2375&d=350676>>.

Posouzení úvěruschopnosti má chránit nejen spotřebitele samého, ale i společnost jako celek, a to před vznikem negativních jevů spojených s předlužením a insolvencí v podobě pádu spotřebitele a osob na něm závislých do dluhové pasti, narušení rodinných a sociálních vztahů atd. NS nepochybuje ani o klíčové povaze povinnosti věřitele využívat veřejně dostupné informace, jakými jsou například státem publikované údaje o životním a existenčním minimu podle zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, a dále o průměrných výdajích obyvatelstva (databáze Českého statistického úřadu), a tyto porovnávat se známými nebo od spotřebitele zjištěnými (ne pouze tvrzenými) informacemi o jeho příjmech a výdajích.¹⁰⁰ Default se tak stává dvoustrannou záležitostí, týká se tedy jak dlužníka, tak věřitele. Bankovní i nebankovní instituce přijímají za své určité mechanismy, které jim na základě dostupných údajů získaných z přístupných registrů umožní zpracovat relativně obecné závěry o solventnosti jejich klientů. Neuhradil-li klient v nedávné historii jednu splátku úvěrového produktu, zvýší se míra rizika takového klienta až šestnáctkrát oproti klientovi, jež své závazky plní řádně. V případě neuhrazení dvou a více splátek se tato míra rizika zvýší až padesátkrát. S velkou pravděpodobností pak finanční instituce posoudí klienta s tak vysokou rizikovostí jako nespolehlivého.¹⁰¹ S cílem dostát povinnosti stanovené zákonem o spotřebitelském úvěru 2013 by pak žádost o poskytnutí úvěru měla být v takovém případě odmítnuta.

4.1.3 Posílení principu odpovědného úvěrování

Stanovení sankce pro případ, kdy věřitel poskytne úvěr i při existenci důvodných pochybností o schopnosti spotřebitele úvěr splácet, a to v podobě neplatnosti smlouvy, ve výsledku spotřebitele nechránila, ale dováděla je spíše takřikajíc „z bláta do louže“. V důsledku neplatnosti smlouvy totiž byli vystaveni nebezpečí, že se po nich bude žádat vrácení bezdůvodného obohacení, přičemž půjčenými penězi již často nedisponují. Pro spotřebitele tedy takový požadavek znamenal nutnost okamžitého opatření finančních prostředků, což mohlo zapříčinit i vznik či prohloubení dluhové pasti.¹⁰² Na tuto situaci reaguje zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru účinný od 1. 12. 2016 (dále jen „zákon o spotřebitelském úvěru 2016“), který negativní důsledek sankce pro spotřebitele odvrací. V § 87 odst. 1 zákona o spotřebitelském úvěru 2016 je stanoveno, že „*spotřebitel je povinen vrátit poskytnutou jistinu spotřebitelského úvěru v době přiměřené jeho možností*“.

¹⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. července 2018, sp. zn. 33 Cdo 2178/2018.

¹⁰¹ KISLINGEROVÁ, Eva, RICHTER, Tomáš, SMRČKA, Luboš a kol. *Insolvenční praxe...*, s. 47.

¹⁰² Důvodová zpráva k zákonu č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqge3f6mrvq5pwi6q&groupIndex=0&rowIndex=0>>.

Ve druhém odstavci citovaného ustanovení je pak soudu, který by rozhodoval o případném vzniknuvším sporu, uložena povinnost přihlídnout k příjmu spotřebitele a jeho celkovým sociálním a majetkovým poměrům při stanovení vhodné doby pro splnění jeho závazku.

Podnětem k odmítnutí spotřebiteli úvěr poskytnout by však neměla být pouhá skutečnost, že při posouzení úvěruschopnosti se ukázala možnost, že úvěr splacen nebude, být nejen potenciální, ba dokonce reálnou. K tomuto kroku by poskytovatel měl přistoupit až ve chvíli, kdy se tato možnost stane spíše pravděpodobnou.¹⁰³

4.2 Ekonomické vzdělávání společnosti

Posilování ochrany spotřebitelů na finančním trhu prostřednictvím přijetí adekvátní právní úpravy bylo vedeno především nízkou úrovní finanční gramotnosti většiny občanů České republiky a s tím spojeným rizikem, že se tito ocitnou v dluhové pasti.¹⁰⁴ Přestože by na přijatá opatření bylo možné z určitého úhlu pohledu nahlížet jako na preventivní, tj. mající za cíl předcházet negativním důsledkům předlužené společnosti, stále se jedná o ochranu jedné strany na úkor práv strany druhé. Jak již bylo shora uvedeno, regulací pravidel pro poskytování úvěru s účelem chránit slabší stranu dochází k narušení principu autonomie vůle. Současně je také v čl. 11 Listiny omezeno ústavně zaručené právo vlastnit majetek a v čl. 26 rovněž ústavně zaručené právo podnikat. Uvedené zásahy do základních práv jsou však vyváženy legitimním zájmem na ochraně spotřebitele a eliminací nežádoucích společenských jevů souvisejících s nedostatečnou právní úpravou v této oblasti.¹⁰⁵ Kroky zákonodárce jistě vyvážíly vztahy subjektů, jež se na finančním trhu vyskytují, avšak s ohledem na teoretickou proměnlivost úrovně finanční gramotnosti občanů se nabízí další způsob, jak stavu předlužené společnosti předejít, aniž by došlo k zásahu do práv třetích osob či popření principů právního řádu, a sice zaměřit se na finanční vzdělávání občanů naší země.

Účelem posuzování úvěruschopnosti je předcházet nezodpovědnému poskytování a sjednávání úvěrů, přičemž Evropská komise v rámci své studie vypracované v roce 2013 potvrdila, že při zmírňování zadlužení a řešení nadměrného zadlužení efektivně pomáhá

¹⁰³ SLANINA, Jan, JEMELKA, Luboš, VETEŠNÍK, Pavel, WACHTLOVÁ, Lucie, FLÍDR, Jan. *Zákon o spotřebitelském úvěru. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 435 (§ 86).

¹⁰⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 43/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgezv6nbt15shu&groupIndex=0&rowIndex=0>>.

¹⁰⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqge3f6mrv5pwi6q&groupIndex=0&rowIndex=0>>.

dluhové poradenství spolu s finančním vzděláváním.¹⁰⁶ Na evropské úrovni přitom obecné otázky vzdělávání občanů řeší Strategie spotřebitelské politiky 2007 – 2013¹⁰⁷ a tyto jsou podrobněji rozvedeny v Bílé knize o politice finančních služeb 2005 – 2010.¹⁰⁸ Tyto strategické dokumenty představují dlouhodobý rámec jak pro aktivity Evropské komise, tak i členských států Evropské unie. Na uvedené koncepční kroky navazuje Národní strategie finančního vzdělávání (dále jen „strategie“)¹⁰⁹, která si klade za cíl vybudovat systém finančního vzdělávání sledující zvýšení úrovně finanční gramotnosti v České republice. Podpora finančního vzdělávání je nadmíru žádoucí, neboť právě finanční vzdělávání je dle strategie *„klíčovým prvkem v ochraně spotřebitele na finančním trhu a vedle zajištění informovanosti, tedy dostupnosti informací v přiměřeném rozsahu a transparentní, srozumitelné a srovnatelné formě a dále adekvátního postavení spotřebitele ve smluvním vztahu, tzn. ochrany a efektivního prosazování spotřebitelských práv, je jedním ze tří pilířů přístupu MF k ochraně spotřebitele na finančním trhu. Informovaný, vzdělaný občan jako spotřebitel s vyváženým postavením ve smluvním vztahu je plnohodnotným účastníkem na finančním trhu a je schopen přijímat odpovědná rozhodnutí.“*¹¹⁰ V podkapitole 4.1 strategie je prevence předlužení uvedena pod bodem B jako jedna z priorit při jejím plnění.

¹⁰⁶ MIŠŮR, Peter. Akční plán finančních služeb pro spotřebitele. *Obchodněprávní revue*, 2017, roč. 9, č. 6, s. 182.

¹⁰⁷ Viz http://ec.europa.eu/consumers/overview/cons_policy/index_en.html

¹⁰⁸ Viz http://ec.europa.eu/internal_market/finances/policy/index_en.html

¹⁰⁹ Na webových stránkách Ministerstva financí České republiky je dostupná verze revidované národní strategie. Dostupné na <<https://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/verejne-diskuze/2018/navrh-revidovane-narodni-strategie-finan-31870>>.

¹¹⁰ *Národní strategie finančního vzdělávání*. Ministerstvo financí, květen 2010, s. 15 [online]. msmt.cz, 2. září 2013. [cit. 20. ledna 2019]. Dostupné na <<http://www.msmt.cz/file/31443/>>.

5 Novela insolvenčního zákona

Poslanecká sněmovna České republiky (dále jen „Poslanecká sněmovna“) předložila Vládě České republiky dne 29. 1. 2018 návrh zákona s názvem „zákon, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů“ (dále jen „návrh zákona“ nebo také „novela“), jehož cílem má být „*umožnění řešení úpadku oddlužením širšímu okruhu subjektů a faktická racionalizace podmínek, za nichž dochází k poskytování zejména spotřebitelských úvěrů.*“¹¹¹ V průběhu vzniku této diplomové práce byl návrh zákona projednáván a dne 7. 2. 2019 byl vyhlášen ve Sbírce zákonů. V důsledku podstaty změn, které do insolvenčního práva přinesl a které jsou ve společnosti vnímány natolik intenzivně, se domnívám, že legislativní proces, resp. alespoň jeho zásadní momenty, mohou být i nadále předmětem kritiky.

Návrh zmírnění podmínek, jejichž splnění otvírá předluženým osobám dveře k „normálnímu“ životu, spustilo vlnu diskuzí na poli nejen odborné veřejnosti, přičemž názory jsou často velmi protichůdné. Zpravodaj Jan Chvojka věřil, že bude přijat zákon, který předluženým osobám vrátí jejich důstojnost a nabídne jim šanci chopit se příležitosti začít znovu.¹¹² Podle Roberta Pelikána, tehdejšího ministra spravedlnosti v demisi, je novela nabídkou pro dlužníky, kteří jsou motivovaní a chtějí se vrátit do normální ekonomiky, přičemž se nejedná o žádnou dluhovou amnestii, jak novelu mnozí kritici nazývají, ale o systém poctivého splácení téměř veškerého výdělků věřitelům.¹¹³ Novelu vítá také Andrea Matoušková, ředitelka Probační a mediační služby, která v ní vidí příležitost pro dlužníky opouštějící brány vězení, kterým se zvýší motivace mít a udržet si legální práci. Podle Matouškové je totiž předlužení spojeno se začarovaným kruhem ekonomické a sociální nestability vedoucí k recidivě, která v Česku dosahuje až 70 %.¹¹⁴ Česká bankovní asociace naopak upozorňuje na skutečnost, že „oddlužovací“ novela povede k nárůstu nezodpovědného zadlužování, k posilování neblahého principu morálního hazardu a současně tedy

¹¹¹ Závěrečná zpráva z hodnocení dopadů regulace k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=71&CT1=0>>.

¹¹² *Sněmovna navzdory kritice ve včerejším úvodním kole podpořila vládní novelu insolvenčního zákona* [online]. insolvecnizona.cz, 21. března 2018 [cit. 21. ledna 2019]. Dostupné na <http://www.insolvecnizona.cz/aktuality/snemovna-navzdory-kritice-ve-vcerejsim-uvodnim-kole-podporila-vladni-novelu-insolvecnizona-zakona/>>.

¹¹³ *Pelikán věří v prosazení insolvenční novely, pomáhá mu Jeroným Tejc* [online]. insolvecnizona.cz, 1. března 2018 [cit. 21. ledna 2019]. Dostupné na <<http://www.insolvecnizona.cz/aktuality/pelikan-veri-v-prosazeni-insolvecnizona-novely-pomaha-mu-jeronym-tejc/>>.

¹¹⁴ *Ministr spravedlnosti Robert Pelikán a ředitelka PMS Andrea Matoušková představili novou strategii v boji proti předluženosti* [online]. portal.justice.cz, 22. září 2016 [cit. 21. ledna 2019]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=2375&d=350676>>.

k podstatnému zpochybnování v předchozích kapitolách již zmiňovaného principu pacta sunt servanda.¹¹⁵ Z úst poslance Jana Bauera vychází názor, že návrh zákona je nespravedlivý vůči lidem, kteří se ke svým závazkům staví odpovědně.¹¹⁶ Česká advokátní komora poukazuje na zvýšení váhy rizika, které by věřitelé v případě přijetí návrhu zákona nesli, a dále trvá na důsledném rozlišování mezi „pocivými“ dlužníky a těmi, kteří by měli v úmyslu novelu pouze zneužít.¹¹⁷

Z analýz Ministerstva spravedlnosti vyplývá, že poskytovat měsíčně plnění ve výši nejméně 30 %, která představují hranici uspokojení pohledávek nezajištěných věřitelů, jejíž dosažení bylo podmínkou povolení vstupu do oddlužení, je schopno přibližně 2 % dlužníků, kteří se v současné době nachází v exekuci. Zhruba 7 % dlužníků ukončí exekuční řízení splacením svých závazků. Zbývajících 90 % zadlužených osob v exekuci (na 665 000 osob) se však nachází v dluhové pasti, z níž nejsou schopny vlastními silami za stávající právní úpravy uniknout.¹¹⁸ V následujících podkapitolách se zabývám pouze tou částí novely, která souvisí s tématem této diplomové práce.

5.1 Vyjádření Poslanecké sněmovny České republiky

Podmínky umožňující vstup do oddlužení jsou podrobně rozebrány v úvodní kapitole, přičemž podle původní úpravy se osvobození od dluhů nabízelo osobám, které jsou zabezpečeny dostatečným příjmem, případně jsou dostatečně movité. Důvodová zpráva k návrhu zákona ale upozorňuje na skupinu zcela nemajetných osob, u nichž absentují oba shora uvedené předpoklady a jsou tak odkázáni pouze na likvidační způsob řešení svého úpadku, který však skutečně řešení jejich situace nepřináší. Návrh zákona, který byl dne 29. 1. 2018 rozeslán poslancům jako sněmovní tisk 71/0, obsahoval zcela nové ustanovení § 412a ve znění prvního odstavce: „*Oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty je splněno, jestliže a) dlužník splatil nezajištěným věřitelům jejich pohledávky v plné výši, b) dlužník v době 3 let od schválení oddlužení splatil nezajištěným věřitelům alespoň 50 % jejich pohledávek, c) dlužník v době 5 let od schválení oddlužení splatil nezajištěným věřitelům*

¹¹⁵ ŠRÁMEK, Dušan. *Banky varují: Rozšíření možnosti oddlužení povede k morálnímu hazardu* [online]. ceska-justice.cz, 6. prosince 2016 [21. ledna 2019]. Dostupné na <<http://www.ceska-justice.cz/2016/12/banky-varuji-rozsireni-moznosti-oddluzeni-povede-k-moralnimu-hazardu/>>.

¹¹⁶ *Díky dluhové amnestii čelí Robert Pelikán velké kritice* [online]. insolvenznizona.cz, 3. dubna 2018 [21. ledna 2019]. Dostupné na <<http://www.insolvenznizona.cz/aktuality/diky-dluhove-amnestii-celi-robert-pelikan-velke-kritice/>>.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Závěrečná zpráva z hodnocení dopadů regulace k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=71&CT1=0>>.

alespoň 30 % jejich pohledávek, nebo d) po dobu 7 let od schválení oddlužení nebylo dlužníku oddlužení zrušeno.“ Právě ona poslední varianta uvedená pod písmenem d) se stala tolik diskutovanou a stála za médií užívaným označením novely jako tzv. nulové oddlužení. Na základě nové právní úpravy by tak za předpokladu využití posledně uvedené varianty splnění oddlužení postačovala pouhá snaha dlužníků uspokojit své věřitele v co nejvyšší míře s tím, že toto uspokojení může být i nulové. Pelikán k tomuto podotknul, že místo toho, aby stát posílal zadluženým osobám sociální dávky, budou tyto státu posílat daně. Jeho dalším argumentem podporující novelu měl být fakt, že mnozí dlužníci v dluhové pasti k současnému pobírání dávek pracují nelegálně a raději se naučí žít v „šedém“ světě, aby se vyhnuli věřitelům.¹¹⁹ Na tomto místě však nelze nezopakovat, že samotná idea návrhu zákona znamenala velký krok zpět s ohledem na zachování práv věřitelů a realizaci principů, jejichž podstatou a úlohou ve společnosti jsem se zabývala v předchozích řádcích.

Pozitivně však vnímám doplnění § 406 odst. 3, kdy v rámci rozhodnutí o schválení oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty může soud uložit dlužníku povinnost využít služby odborného sociálního poradenství. Specializovaná poradenství by však měla protínat veškeré úvahy o zabránění vzniku dluhů fyzických osob. Přesvědčen o protichůdném prostředku, avšak směřující ke stejnému cíli, je poslanec Jan Farský, který návrh zákona komentoval slovy: *„S ohledem na to, že řada lidí již s neřešitelnými dluhy žije řadu let, považujeme sedmileté období za neakceptovatelně dlouhé, mající spíše charakter trestu. Je zřejmé, že pro společnost jako celek je nejlepší pravý opak – tedy co nejrychlejší začlenění dlužníků zpět do normálního života. Zvýší to motivaci lidí pracovat, klesnou výplaty sociálních dávek a narostou odvody, poklesnou sociálně-patologické jevy atd.*“¹²⁰

Pohnutky k prosazení nových podmínek oddlužení byly zcela zřejmé, a sice navrhnout řešení jinak neřešitelných situací předlužených fyzických osob. Stejně tak jasně vyznívala i očekávání, s nimiž byla novela připravována. Důvodová zpráva k návrhu zákona na několika místech opakuje absurditu začarovaného kruhu, kdy v důsledku ustavičného postihování majetku a příjmů dlužníka, tudíž bez reálné šance splacení dluhů a ukončení exekučních řízení, je dlužník uvržen do stavu představujícího počátky existenčních problémů. Na druhou stranu však poukazuje na přetrvávající nízké právní povědomí fyzických osob spojené se špatnou

¹¹⁹ *Vláda vrátila do Sněmovny Pelikánovy návrhy včetně insolvence* [online]. pravni prostor.cz, 17. ledna 2018 [cit. 22. ledna 2019]. Dostupné na <<https://www.pravni prostor.cz/aktuality/aktuality/vlada-vratila-do-snemovny-pelikanovy-navrhy-vcetne-insolvence>>.

¹²⁰ *Pozměňovací návrh poslance Jana Farského ke sněmovnímu tisku 71/0 ze dne 21. 9. 2018, č. 1327.* [online]. psp.cz, 21. září 2018 [22. ledna 2019]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=71>>.

správou vlastních financí. Domnívám se, že zmírnění podmínek pro osvobození od dluhů by řešení tohoto problému nepřineslo, ba dokonce by mohlo naopak prohloubit nezájem občanů o problematiku financí, a to v důsledku jednoduchého řešení své neschopnosti splnit své závazky v plné míře.

Vládní návrh zákona byl po třetím čtení Poslaneckou sněmovnou odsouhlasen ve znění pozměňovacích návrhů obsažených ve sněmovním tisku 71/6, jejichž obsahem bylo mimo jiné zrušení „sedmileté“ varianty a upravený návrh znění § 412a odst. 1 písm. c) v této podobě: *„po dobu 5 let od schválení oddlužení nebylo dlužníku oddlužení zrušeno a dlužník neporušil svou povinnost vynaložit veškeré úsilí, které po něm bylo možno spravedlivě požadovat, k plnému uspokojení pohledávek svých věřitelů; má se za to, že tuto povinnost neporušil, jestliže v této době splatil nezajištěným věřitelům alespoň 30 % jejich pohledávek.“*¹²¹

5.2 Odpověď Senátu České republiky

Senát České republiky (dále jen „Senát“) ovšem zaujal nesouhlasné stanovisko k návrhu zákona ve sněmovním znění a dne 19. 12. 2018 jej Poslanecké sněmovně vrátil s pozměňovacími návrhy. Navrhoval kromě jiného vypuštění části ustanovení v § 412a odst. 1 písm. c), dle kterého nesplní-li dlužník alespoň 30 % pohledávek nezajištěných věřitelů, je soud oprávněn posoudit míru vynaloženého úsilí, které dlužník vyvinul k plnému uspokojení svých věřitelů. Podle návrhu Senátu by tedy ke splnění oddlužení stačilo pouhé jeho nezrušení po dobu 5 let.¹²²

Dalším bodem pozměňovacího návrhu Senátu bylo vložení nového ustanovení obsahující demonstrativní výčet případů, kdy se má za to, že dlužník sleduje nepoctivý záměr. Nově se o nepoctivý záměr mělo jednat zejména tehdy, pokud dlužník *„a) neuvedl nezanedbatelnou část svého majetku v seznamu majetku, b) v rámci insolvenčního řízení vědomě uvedl nepravdivou informaci, c) zatají některý ze svých příjmů nebo se nesnaží vykonávat pravidelně přiměřenou výdělečnou činnost, d) z jeho chování před podáním návrhu na povolení oddlužení lze usuzovat, že chtěl poškodit své věřitele.“* Nutno tedy podotknout, že optikou citovaného ustanovení by dnes problematicky vykládaný, v praxi přitom zcela zásadní, nepoctivý záměr, získal zřetelnější obrysy svého významu.

¹²¹ *Usnesení Poslanecké sněmovny z 20. schůze ze dne 26. října 2018, č. 371.* [online]. psp.cz, [22. ledna 2019]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=8&v=US&ct=371>>.

¹²² *Usnesení Senátu ze 4. schůze ze dne 19. prosince 2018, č. 54.* [online]. psp.cz, [cit. 22. ledna]. Dostupné na <<https://www.senat.cz/xqw/xervlet/psssenat/htmlhled?action=doc&value=90132>>.

Poslanecká sněmovna však setrvala na původním znění návrhu zákona, tedy na znění, ve kterém byl postoupen Senátu, a dne 22. 1. 2019 jej schválila.¹²³

5.3 Zákonodárce reflektuje mírné podmínky splnění oddlužení

Dle důvodové zprávy k novele insolvenčního zákona je kvantitativní podmínka přípustnosti oddlužení nahrazena několika podmínkami kvalitativními, které spíše podtrhují jeho význam ve smyslu „druhé šance“ či „nového startu“. Mimo lehkomyšlný a nedbalý přístup dlužníka v průběhu insolvenčního řízení, který obsahovala již stávající právní úprava, je institut oddlužení doplněn o další případy, kdy soud návrh na jeho povolení zamítne. Jedná se o stanovení maximální výše pohledávek nezajištěných věřitelů, která nesmí přesáhnout 2 200 000 Kč, což se rovná tisícinásobku existenčního minima. Ohraničení možnosti využít výhod oddlužení konkrétní částkou má za cíl odepřít druhou šanci osobám, které svým lehkovážným přístupem dopustily vznik mnohamilionových dluhů.¹²⁴ Stanovená maximální hranice však dle mého názoru není způsobilá selekce mezi poctivými a nepoctivými dlužníky, jak ji podává důvodová zpráva. Domnívám se, že se jedná pouze o ohraničení přípustnosti oddlužení z „druhé strany“. Vzali-li bychom však v potaz úmysl zákonodárce zpřístupnit oddlužení širšímu okruhu dlužníků, dává stanovení maximální hranice smysl v tom směru, že nedojde k masivnímu „odpouštění“ dluhů excesivní výše. I tuto hranici je však možné překlenout, prokáže-li dlužník schopnost splatit svůj nadlimitní dluh nezajištěným věřitelům alespoň z 30 %. Dalším důvodem pro zamítnutí návrhu na povolení oddlužení je existence pravomocného rozhodnutí, jímž byl dlužník osvobozen od placení pohledávek zahrnutých do oddlužení v rozsahu, v němž nebyly uspokojeny, vydaného v posledních 10 letech před jeho podáním. Oddlužení má totiž představovat onu druhou šanci, nikoliv standardní řešení neschopnosti plně dostát svým závazkům. Zamítnut bude také návrh, jestliže dlužník v posledních 5 letech návrh na povolení oddlužení již jednou podal a ten byl pravomocně zamítnut z důvodu zjištění nepoctivého záměru, případně oddlužení nebylo z tohoto důvodu schváleno nebo schválené oddlužení bylo zrušeno. Uvedený předpoklad má reflektovat zejména případy, kdy dlužník svůj nepoctivý záměr pouze lépe skryje a opětovně zkouší své štěstí. Posledním důvodem k zamítnutí návrhu na povolení oddlužení je situace, kdy dlužník

¹²³ *Usnesení Poslanecké sněmovny z 26. schůze ze dne 22. ledna 2019, č. 433.* [online]. psp.cz, [cit. 12. března 2019]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=8&v=US&ct=433>>.

¹²⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 31/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád). Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqge4v6mzrl5shu&rowIndex=0>>.

v předcházejících 3 měsících vzal svůj jiný návrh na povolení oddlužení zpět. Kromě požadavku na jistou stálost vůle dlužníka tento předpoklad cílí na možné zneužití účinků zahájení insolvenčního řízení ve vztahu k věřitelům dlužníka a probíhajícího exekučního řízení.¹²⁵

5.4 Novela v souvislostech spotřebitelských úvěrů

Za jednu z příčin vysoké zadluženosti fyzických osob by mohly být považovány i spotřebitelské úvěry, resp. jejich neuspokojivá právní úprava účinná až do 30. 11. 2016. Na toto poukazuje také závěrečná zpráva k návrhu zákona, dle které se tato zadluženost v průběhu posledních let setrvale zvyšuje, a to zejména v důsledku právě snadno dostupných spotřebitelských úvěrů. Závěrečná zpráva k návrhu zákona rovněž upozorňuje na přetrvávající praxi poskytovatelů zápůjček a úvěrů, kteří nezohledňují finanční situaci svých klientů, čímž přispívají k rozvoji další negativní společenské zkušenosti, a sice že si dlužníci nezřídka půjčují peníze jen proto, aby splatili svůj jiný, třeba i již splatný závazek.¹²⁶ O nezodpovědném přístupu věřitelských subjektů k poskytování úvěrů a o úrovni finanční gramotnosti občanů České republiky již bylo pojednáno dostatečně v předchozí kapitole.

5.4.1 Zdvojená odpovědnost věřitelů

Zákon o spotřebitelském úvěru 2016, který přinesl významnou úpravu práv a povinností jak poskytovatelů úvěrů, tak jejich klientů, byl přijat s očekáváním zvýšení ochrany spotřebitelů v případě, kdy se ukáže jako pravděpodobná jejich potenciální neschopnost úvěr splácet. Věřitelské subjekty jsou tak povinny posuzovat úvěruschopnost svých klientů, jejíž nesprávné vyhodnocení je spojeno se sankcemi nastavenými zcela ve prospěch spotřebitelů. Lze tedy očekávat, že do budoucna bude upuštěno od nemravných praktik úmyslného prohlubování zadlužení fyzických osob ze strany poskytovatelů úvěrů, neboť v důsledku nové právní úpravy pro ně bude výhodnější úvěruschopnost svých klientů regulérně posoudit a na základě výsledků učinit korektní rozhodnutí o poskytnutí či neposkytnutí úvěru. Věřitel je tedy přiměřeně jednat

¹²⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 31/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád). Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqge4v6mzrl5shu&rowIndex=0>>.

¹²⁶ Závěrečná zpráva z hodnocení dopadů regulace k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=71&CT1=0>>.

zodpovědně, „vybírat si“, komu peníze půjčí, a v případě špatně provedené „volby“ nést následky.

Přijetím návrhu zákona by však na věřitele byla přenesena další dávka odpovědnosti, přičemž tentokrát by byl donucen nést riziko ztráty ve výši sto procent své pohledávky, a to přes splnění své povinnosti posoudit úvěruschopnost dlužníka. Je tedy evidentní, že vstřícný krok směrem k dlužníkům by byl obrovský, nicméně lze jen polemizovat, zda současně adekvátní s ohledem na budoucí vývoj úvěrového trhu, který má díky nové právní úpravě¹²⁷ předpoklady k minimalizaci počtu předlužených fyzických osob. Novelu insolvenčního zákona zkritizovala také Česká asociace věřitelů, která v ní nevidí cestu k řešení nadměrné zadluženosti některých lidí, ale naopak upozornila na možnost přispění k jejich dalšímu nezodpovědnému zadlužování. Česká asociace věřitelů se vyjádřila rovněž k nepřijatelnosti stoprocentního finančního rizika pro věřitele, neboť ti v řadě případů vznik dluhů nemohou ovlivnit a neměli by za ně tedy nést plnou odpovědnost. Prezident České asociace věřitelů Pavel Staněk považuje problém diskutovaný v rámci insolvenční novely za téměř vyřešený, neboť na negativní společenské jevy již reagoval zákon o spotřebitelském úvěru.¹²⁸

5.4.2 Jednorázová dluhová amnestie

Tzv. oddlužovací novela je vedena také potenciálním finančním prospěchem státu, neboť vyproštění postižených lidí z dluhové pasti, znamenajíc jejich návrat do ekonomického života, pocítí také státní rozpočet. Podle úřadujícího ministra spravedlnosti Jana Kněžíčka by přijetí návrhu zákona otevřelo oddlužení desetitisícům lidí, což by podle odhadů mohlo rozpočtu přinést 3 až 10 miliard korun ročně.¹²⁹ I v tomto ohledu však nárůst příjmů do státní pokladny bude díky již učiněným opatřením jen dočasný. Proto se při zachování účelu návrhu zákona a s ohledem na novou právní úpravu v oblasti spotřebitelských úvěrů, vedenou shodnými úmysly, nabízí varianta omezené časové působnosti tzv. nulového oddlužení. Podle Tomáše Valáška, ředitele společnosti Insolvency 2008, je rovněž vhodné k úvaze, zda je k efektivnímu řešení celospolečenské situace nutné zavádět dlouhodobý institut, popřípadě by nebylo vhodnější právní úpravu přizpůsobit problematickým případům, tzv. jednorázová

¹²⁷ Zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, ve znění pozdějších předpisů (zákon o spotřebitelském úvěru 2016)

¹²⁸ *Vláda vrátila do Sněmovny Pelikánovy návrhy včetně insolvence* [online]. insolvencnizona.cz, 17. ledna 2018 [cit. 22. ledna 2019]. Dostupné na <<http://www.insolvencnizona.cz/aktuality/vlada-vratila-do-snemovny-pelikanovy-navrhy-vcetne-insolvence/>>.

¹²⁹ *Na osobní bankrot zřejmě dosáhne širší okruh předlužených lidí* [online]. insolvencnizona.cz, 26. října 2018 [cit. 22. ledna 2019]. Dostupné na <<http://www.insolvencnizona.cz/aktuality/na-osobni-bankrot-zrejme-dosahne-sirsi-okruh-predluzenych-lidi/>>.

dluhová amnestie.¹³⁰ Podle bývalé ministryně spravedlnosti Heleny Válkové by se zákon mohl vztahovat jen na pohledávky vzniklé před jeho účinností.¹³¹

¹³⁰ *Nulové oddlužení by mělo celospolečenské dopady* [online]. insolvencnizona.cz, 12. března 2018 [cit. 22. ledna 2019]. Dostupné na <<http://www.insolvencnizona.cz/aktuality/nulove-oddluzeni-by-melo-celospolecenske-dopady/>>.

¹³¹ *Sněmovna navzdory kritice ve včerejším úvodním kolem podpořila vládní novelu insolvenčního zákona* [online]. insolvencnizona.cz, 21. března 2018 [cit. 22. ledna 2019]. Dostupné na <<http://www.insolvencnizona.cz/aktuality/snemovna-navzdory-kritice-ve-vcerejsim-uvodnim-kole-podporila-vladni-novelu-insolvencniho-zakona/>>.

Závěr

Vezmeme-li v potaz dobrovolnost vstupu do závazkového vztahu, plynoucí z autonomie vůle, ať už ze strany dlužníka či věřitele, měla by role státu znamenat spíše jistotu zachování našich práv v jejich plném rozsahu. V případě institutu oddlužení je však míra ingerence státu významná i proti vůli dotyčného subjektu práva, ať už dlužníka či věřitele, a to i přesto, že právní vztah mezi nimi vznikl na základě jejich svobodného rozhodnutí. Nutno podotknout, že společnost by bez donucovacího monopolu státu fungovat nemohla a potřebu existence institutů, v nichž jsou služby tohoto monopolu na místě, nepopírám. Nicméně oddlužení vnímám odlišně především z toho důvodu, že v důsledku jeho splnění věřitel ztratí nárok na neuspokojenou část svých pohledávek a dlužník je od úhrady této neuspokojené části osvobozen. I přes nepochybné výhody nakloněné věřiteli je hlavní beneficium především na dlužníkově straně, neboť je mu odpuštěno jeho často nerozvážné jednání vedoucí k neschopnosti dostát tomu, k čemu se zavázal.

Cílem práce bylo zjistit, zda zákonodárce dostatečně reflektuje požadavek na zachování principu poctivosti při konstituci oddlužení právě s ohledem na závažnost zásahu do právních vztahů dlužníka a věřitele. Nejdříve jsem se pokusila nalézt stěžejní hodnoty principů, z nichž veškerá právní úprava musí nutně vyvěrat, a skrze ně dále hodnotit oddlužení, co do jeho podstaty. Právní principy jako poctivost, pacta sunt servanda a zákaz zneužití práva, které utváří rámeček chování subjektů práv při realizaci jejich autonomie vůle, jsou podle mého názoru i přes svoji soukromoprávní povahu významně spjaty s institutem oddlužení, a sice díky společnému jmenovateli, jímž je vznik dluhu. S ohledem na normativní význam těchto principů by k jejich omezení mělo docházet v důsledku upřednostnění jiné hodnoty, která takový zásah vyváží. Právě tuto hodnotu jsem se snažila nalézt v právní úpravě oddlužení a konfrontovat ji s uvedenými principy. Nejen z důvodů ekonomických zasahujících celou společnost, ale také z důvodů individuálních, a sice poskytnutí možnosti dlužníkům vrátit se do plnohodnotného života, považuji oddlužení za nepostradatelný nástroj reakce na mnohdy nekompromisní prostředky dnešního hospodářského trhu. Jeho využití však podmiňuje absence nepoctivého záměru dlužníka, který je insolvenční soud povinen zkoumat a případně zamezit zneužití tohoto institutu. Na první pohled je zde promítnut princip poctivosti, avšak právě jeho výklad v intencích oddlužení je mnohdy zcela neurčitý. Cílem dlužníka, který žádá o povolení oddlužení, je především dosáhnout osvobození od té části dluhů, kterou není schopen splatit. Nepoctivý záměr tedy těžko můžeme posuzovat k okamžiku rozhodnutí dlužníka podat návrh, jímž takového osvobození dosáhne. Mám proto za to, že naplnění této podmínky by mělo být

hodnoceno z mnohem širšího hlediska, především by soud měl vzít v úvahu příčiny dlužníkového úpadku a jeho vztah ke svému jmění a k plnění povinností s ním spojených.

Insolvenční soud tak svou činností při rozhodování o návrhu na povolení či nepovolení oddlužení určitým způsobem formuje nepoctivý záměr, avšak jeho základ by měl položit již zákonodárce. Vzhledem k tomu, že oddlužení slouží k řešení již bezvýchodné situace, kdy se dlužník ocitá na pokraji své společenské existence, mělo by být řešením *ultima ratio*. Nejsm však přesvědčena, že zákonodárna moc usiluje o redukci počtu osob v úpadku. Přesněji řečeno o jeho redukci usiluje, nicméně tato je zaměřena až na samotný existující úpadek, nikoliv na redukci jeho vzniku, což mi ovšem neimplikuje soulad s principem poctivosti ani s výzvou k dodržování smluv. Tento můj názor umocnilo přijetí novely insolvenčního zákona, kdy jsou podmínky přípustnosti oddlužení natolik zmírněné, že se obávám negativního dopadu především na motivaci dlužníků chovat se zodpovědně již při samotném právním jednání vedoucí ke vzniku dluhu, tím spíše pak při jeho poctivém plnění. S ohledem na nové podmínky oddlužení, které je nyní přístupné i těm dlužníkům, kteří by podle předchozí právní úpravy nesplnili podmínku dosažení hranice 30 % uspokojených pohledávek nezajištěných věřitelů, mám za to, že posuzování nepoctivého záměru insolvenčními soudy by mělo být o to intenzivnější, neboť apel na poctivost, který byl oslaben při činnosti zákonodárce, je nutno o to více zdůraznit právě zde. Stále však považuji oddlužení za poslední prostředek řešení nepříznivé finanční situace mnoha dnešních českých domácností a jsem toho názoru, že před snížením nároků na dlužníky by mělo dojít především ke zvýšení prevence vzniku dluhů. V tomto ohledu tedy vnímám kladně právní úpravu spotřebitelských úvěrů, která správně cílí právě na předcházení tíživých finančních situací osob.

Institut oddlužení nicméně své místo v právním řádu České republiky bezpochyby má a jeho úprava je spíše dostatečná s tím, že by při její tvorbě měla být vzata v úvahu i jiná hlediska než zpřístupnit jej co nejvíce dlužníkům. Jako krok správným směrem hodnotím zakotvení nového institutu, který soudu dává možnost, aby v odůvodněných případech na návrh insolvenčního správce uložil dlužníku povinnost využít sociální služby za účelem zvýšení jeho finanční gramotnosti a předejití vzniku dalších dluhů, resp. poučení dlužníka, jak s dluhy nakládat a vysvětlení jejich negativního dopadu na kvalitu jeho života. Taková sociální činnost pak povede zejména ke zvýšení efektivity celého procesu oddlužení. Právě touto cestou by dle mého názoru měla směřovat celá právní úprava oddlužení, přičemž k nutnosti jeho využití by tak nemuselo docházet v takové míře jako dnes.

S ohledem podstatu oddlužení, kterou je především resocializace dlužníka, na zachování akcentu na princip poctivosti a při současné potřebě působení preventivních opatření se mi jeví

přijatelným řešením, které navrhuje Pleva¹³², kdy by bylo v pravomoci insolvenčního soudu stanovení zkušební doby, v níž by byla ověřena opravdovost vůle dlužníka změnit své chování v majetkových vztazích. Prokázal-li by ji dlužník dostatečně, měla by mu být poskytnuta rovněž sociální pomoc cílená na zvýšení úrovně jeho ekonomického myšlení. Na základě intenzity změny ekonomického postoje dlužníka by následně soud uvážil, zda oddlužení povolí, případně návrh na jeho povolení zamítne, čímž by zároveň rozhodoval i o zachování základních právních principů, především tedy poctivosti, *pacta sunt servanda* a zákazu zneužití práva.

Na základě výsledků svého zkoumání tedy uzavírám, že aktivita zákonodárce vyvinutá k tvorbě insolvenčního práva nedosahuje takové kvality, aby byly základní principy soukromého práva, především však princip poctivosti, zachovány v co nejširší míře. Mám za to, že k naplnění jejich podstaty by bylo účelnější vynaložit úsilí k podpoře prevence vzniku dluhů, neboť právě v prevenci spatřuji mocnější zbraň než v nápravě. V případě využití institutu oddlužení pak stěžejní fází insolvenčního řízení shledávám posuzování nepoctivého záměru, jehož absence je k povolení oddlužení nezbytná.

¹³² PLEVA, Vítězslav. K pojmu nepoctivý záměr..., s. 104.

Resumé

The subject of this thesis is the examination of the legal regulation of debt relief focusing mainly on the conditions for the admissibility with regard to the preservation of the principle of honesty which represents the primary point for the assessment of the selected aspects. Thus, the mutual relationship between the debt relief and the principle of honesty is the main idea of this thesis, it is necessary to find their meaning and intended purpose as this is addressed in the first chapters of this thesis. Another primary point of this thesis is the analysis of the court decision in order to examine the opinion of the insolvency courts regarding the existence of the debtor's dishonest intentions while trying to change his economic situation through the debt relief. The focus of this thesis is also the individual possibilities to prevent the individuals from the bankruptcy and identifying the significant changes made due to the amendment of the Insolvency Act.

Shrnutí

Předmětem diplomové práce je zkoumání právní úpravy oddlužení, zejména podmínek přípustnosti jeho využití, a to s ohledem na zachování principu poctivosti, který představuje primární těžiště posuzování jednotlivých vybraných aspektů. Vzhledem k tomu, že k prolnutí oddlužení a principu poctivosti, což je ústřední myšlenka této práce, je nezbytné nalézt jejich smysl a účel, úvodní kapitoly této práce jsou věnovány právě rozboru těchto klíčových pojmů. Dalším stěžejním bodem této práce je analýza soudních rozhodnutí za účelem zjištění přístupu insolvenčních soudů ke zkoumání existence nepoctivého záměru u dlužníka, který má vůli změnit svoji ekonomickou situaci prostřednictvím oddlužení. Důraz je kladen také na možnosti předcházení úpadku fyzických osob a závěrem práce je rozebrána novela insolvenčního zákona přinášející významné změny.

Klíčová slova

Insolvenční řízení, oddlužení, nepoctivý záměr, princip poctivosti, princip pacta sunt servanda, princip zákaz zneužití práva, spotřebitelský úvěr, novela insolvenčního zákona

Key words

Insolvency proceedings, debt relief, dishonest intent, the principle of honesty, the principle of pacta sunt servanda, the principle of abuse of rights, consumer credit, the amendment of the Insolvency Act

Seznam použitých zdrojů

A. Monografie

HÁSOVÁ, Jiřina, MORAVEC, Tomáš a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 1824 s.

HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1335 s.

KISLINGEROVÁ, Eva, RICHTER, Tomáš, SMRČKA, Luboš a kol. *Insolvenční praxe v České republice. V období 2008 – 2013*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 160 s.

KOLDINSKÁ, Kristina, TRÖSTER, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 7. podstatně přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, 289 s.

KOUDELKA, Ladislav. *Lichva: trestný čin a společenský jev*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 276 s.

KOZÁK, Jan, DADAM, Alexandr, PACHL, Lukáš. *Insolvenční zákon a předpisy související. Komentář*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 1668 s.

KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, 247 s.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 2400 s.

MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 296 s.

MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, 720 s.

ONDŘEJ, Jan a kol. *Spotřebitelské smlouvy a ochrana spotřebitele Ekonomické, právní a sociální aspekty*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 381 s.

PETROV, Jan. In PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 3053 s.

SLANINA, Jan, JEMELKA, Luboš, VETEŠNÍK, Pavel, WACHTLOVÁ, Lucie, FLÍDR, Jan. *Zákon o spotřebitelském úvěru. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 900 s.

SMOLÍK, Petr. *Oddlužení v právním řádu ČR*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, 352 s.

SVOBODA, Emil. *Ethické a sociální základy práva občanského*. Praha: Melantrich. 95 s.

SVOBODA, Karel, Šínová, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 458 s.

TRYZNA, Jan. *Právní principy a právní argumentace*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2010, 336 s.

WEYR František. *Teorie práva*. Reprint původního vydání z roku 1936. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 420 s.

B. Příspěvky ze sborníku

GERLOCH Aleš. Záměrnost a spontánnost v působení práva. In *Právnícká fakulta 1348-1998, jubilejní sborník*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnícká fakulta, 1998, s.

C. Periodická literatura

HULMÁK, Milan. Nový zákon o spotřebitelském úvěru. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 9, s. II.

JIRMÁSEK, Tomáš. S poctivostí oddlužení dojdeš. *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 23-24, s. 811.

KRHUT, Rostislav. Poctivý záměr v oddlužení. *Bulletin advokacie*, 2012, roč. 2012, č. 9, s. 42.

MIŠŮR, Peter. Akční plán finančních služeb pro spotřebitele. *Obchodněprávní revue*, 2017, roč. 9, č. 6, s. 182.

PELIKÁN, Robert. Několik poznámek k problematice půjčování peněz spotřebitelům. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 3, s. 86.

PLEVA, Vítězslav. K pojmu nepoctivý záměr v insolvenčním řízení. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 3, s. 104.

SIGMUND, Adam. (Ne)poctivý záměr v sanačních formách insolvenčního řízení. *Bulletin advokacie*, 2016, roč. 2016, č. 6, s. 35.

TELEC, Ivo. Poctivost a důvěra, dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka a veřejný pořádek. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 1, s. 1.

VACEK, Lukáš. Novela zákona o spotřebitelském úvěru. *Obchodněprávní revue*, 2013, roč. 5, č. 3, s. 77.

VNENK, Vladislav. Zásada poctivosti a nepoctivý záměr v oddlužení. *Právní rozhledy*, 2017, roč. 25, č. 6, s. 198.

D. Internetové zdroje

BAUEROVÁ, Veronika. *Neurčité právní pojmy aneb trochu o umění právní interpretace a aplikace (argumentace)* [online]. *ustavprava.cz*, 22. června 2018 [cit. 30. listopadu 2018]. Dostupné na <<https://www.ustavprava.cz/blog/2018/06/neurcite-pravni-pojmy-aneb-trochu-o-umeni-pravni-interpretace-a-aplikace-argumentace/>>.

ŠMEJKAL, David. *Oddlužení na vlastní kůži* [online]. *insolvencnizona.cz*, 8. srpna 2018, [cit. 16. ledna 2019]. Dostupné na <<http://www.insolvencnizona.cz/aktuality/oddluzeni-na-vlastni-kuzi/>>.

ŠRÁMEK, Dušan. *Banky varují: Rozšíření možnosti oddlužení povede k morálnímu hazardu* [online]. ceska-justice.cz, 6. prosince 2016 [21. ledna 2019]. Dostupné na <<http://www.ceska-justice.cz/2016/12/banky-varuji-rozsireni-moznosti-oddluzeni-povede-k-moralnimu-hazardu/>>.

Díky dluhové amnestii čelí Robert Pelikán velké kritice [online]. insolvenznizona.cz, 3. dubna 2018 [21. ledna 2019]. Dostupné na <<http://www.insolvenznizona.cz/aktuality/diky-dluhove-amnestii-celi-robert-pelikan-velke-kritice/>>.

Ministr spravedlnosti Robert Pelikán a ředitelka PMS Andrea Matoušková představili novou strategii v boji proti předluženosti [online]. portal.justice.cz, 22. září 2016 [cit. 19. ledna 2019]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=2375&d=350676>>

Na osobní bankrot zřejmě dosáhne širší okruh předlužených lidí [online]. insolvenznizona.cz, 26. října 2018 [cit. 22. ledna 2019]. Dostupné na <<http://www.insolvenznizona.cz/aktuality/na-osobni-bankrot-zrejme-dosahne-sirsi-okruh-predluzenych-lidi/>>.

Národní strategie finančního vzdělávání. Ministerstvo financí, květen 2010, s. 15 [online]. msmt.cz, 2. září 2013. [cit. 20. ledna 2019]. Dostupné na <<http://www.msmt.cz/file/31443/>>.

Neurčité pojmy a veřejný zájem [online]. epravo.cz, 18. června 2001 [cit. 30. listopadu 2018]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/neurcite-pojmy-a-verejny-zajem-9323.html>>.

Nulové oddlužení by mělo celospolečenské dopady [online]. insolvenznizona.cz, 12. března 2018 [cit. 22. ledna 2019]. Dostupné na <<http://www.insolvenznizona.cz/aktuality/nulove-oddluzeni-by-melo-celospolecenske-dopady/>>.

Pelikán věří v prosazení insolvenční novely, pomáhá mu Jeroným Tejc [online]. insolvenznizona.cz, 1. března 2018 [cit. 21. ledna 2019]. Dostupné na <<http://www.insolvenznizona.cz/aktuality/pelikan-veri-v-prosazeni-insolvenzni-novely-pomaha-mu-jeronym-tejc/>>.

Počty návrhu na bankrot zůstaly v srpnu ve všech kategoriích nižší než obvykle [online]. crif.cz, 6. září 2017 [cit. 15. ledna 2019]. Dostupné na <<https://www.crif.cz/novinky/novinky/2017/z%C3%A1%C5%99%C3%AD/po%C4%8Dty-n%C3%A1vrh%C5%AF-na-bankrot-z%C5%AFstaly-v-srpnu-ve-v%C5%A1ech-kategori%C3%ADch-ni%C5%BE%C5%A1%C3%AD-ne%C5%BE-obvykle/>>.

Pozměňovací návrh poslance Jana Farského ke sněmovnímu tisku 71/0 ze dne 21. 9. 2018, č. 1327. [online]. psp.cz, 21. září 2018 [22. ledna 2019]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=71>>.

Předlužení – otázky a odpovědi [online] ey2010.mpsv.cz, 2010 [cit. 22. ledna 2019]. Dostupné na <<http://ey2010.mpsv.cz/predluzeni/predluzeni-otazky-a-odpovedi/>>.

Sněmovna navzdory kritice ve včerejším úvodním kole podpořila vládní novelu insolvenčního zákona [online]. insolvenznizona.cz, 21. března 2018 [cit. 21. ledna 2019]. Dostupné na <<http://www.insolvenznizona.cz/aktuality/snemovna-navzdory-kritice-ve-vcerejsim-uvodnim-kole-podporila-vladni-novelu-insolvenčního-zakona/>>.

Usnesení Poslanecké sněmovny z 20. schůze ze dne 26. října 2018, č. 371. [online]. psp.cz, [22. ledna 2019]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=8&v=US&ct=371>>.

Usnesení Poslanecké sněmovny z 26. schůze ze dne 22. ledna 2019, č. 433. [online]. psp.cz, [cit. 12. března 2019]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=8&v=US&ct=433>>.

Usnesení Senátu ze 4. schůze ze dne 19. prosince 2018, č. 54. [online]. psp.cz, [cit. 22. ledna]. Dostupné na <<https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=90132>>

Vláda vrátila do Sněmovny Pelikánovy návrhy včetně insolvence [online]. pravni prostor.cz, 17. ledna 2018 [cit. 22. ledna 2019]. Dostupné na <<https://www.pravni prostor.cz/aktuality/aktuality/vlada-vratila-do-snemovny-pelikanovy-navrhy-vcetne-insolvence>>.

E. Důvodové zprávy

Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=oz5f6mrqga3f6mjygpwi6q>>.

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6obzl5shu&groupIndex=0&rowIndex=0>>.

Důvodová zpráva k zákonu č. 43/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6nbt15shu&groupIndex=0&rowIndex=0>>.

Důvodová zpráva k zákonu č. 294/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6mrzgrpwi6q&groupIndex=0&rowIndex=0>>.

Důvodová zpráva k zákonu č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqge3f6mrv5pwi6q&groupIndex=0&rowIndex=0>>.

Závěrečná zpráva z hodnocení dopadů regulace k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=71&CT1=0>>.

Důvodová zpráva k zákonu č. 31/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád). Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqge4v6mzrl5shu&rowIndex=0>>.

F. Právní předpisy

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění zákona č. 185/2013 Sb. účinném ke dni 1. 8. 2013

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 31/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

G. Soudní rozhodnutí

Nález Ústavního soudu ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94.

Nález Ústavního soudu ze dne 3. června 2009, sp. zn. I. ÚS 420/09.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. října 2005, č. j. 2 Afs 81/2004 – 54.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. ledna 2009, č. j. 2 Afs 153/2005 – 72.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. července 2018, sp. zn. 33 Cdo 2178/2018.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 8. 2007, sp. zn. 28 Cdo 2660/2007.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. července 2011, sen. zn. 29 NSČR 14/2009.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2012, sen. zn. 29 NSČR 32/2011.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. července 2012, sen. zn. 29 NSČR 22/2012.

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 15. července 2010, č. j. 2 VSOL 217/2010-A-13.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 23. srpna 2012, č. j. 3 VSPH 254/2012-A-18.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 6. listopadu 2013, č. j. 1 VSPH 1446/2012-A-19.